

Dolderse Kroniek

Themanummer : Christoph Pleines

10^e jaargang nr. 2 – mei 2007

Villa Chr. Pleines ca. 1910

uitgave van de
Historische Vereniging Den Dolder

Historische Vereniging Den Dolder

Opgericht 9 april 1997.

10e jaargang nr. 2, mei 2007

Verschijnt in de maanden: januari, mei en september.

Bestuur

Voorzitter: Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,
3734 BW Den Dolder.
tel. 030-2283082

Secretaris: Petra Koek, Dolderseweg 230,
3734 BR Den Dolder.
tel. 030-2258492
mpkoek@wanadoo.nl

Penningmeester: Leo Kok, Eekhoornlaan 43,
3734 GW Den Dolder
tel. 030-2285890

Bestuurslid: Wim Moens, Bremlaan 13
3735 KH Bosch en Duin
tel. 030-2287756

Redactie en Layout: Frits Stuurman
Hezer Enghweg 122
3734 GV Den Dolder
tel. 030-2280163
fritsstuurman@casema.nl

Druk: Drukkerij Neo Print Grafisch Centrum
Beukenlaan 86b, 3762 AK Soest
tel. 035-6013255

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.

De contributie bedraagt 13.60 Euro per jaar.

Betaling is mogelijk: Contant bij de penningmeester,
of op postrekening 7739816 t.n.v. **Historische Vereniging Den Dolder**.

De homepage op internet van de vereniging is:
<http://www.geocities.com/albvs/dendolder>

ISSN: 1389-0026

Redactioneel

Voor U ligt het Themanummer: Christoph Pleines. Deze kroniek gaat over wellicht de belangrijkste persoon in de geschiedenis van Den Dolder, de oprichter van de zeepfabriek "De Duif" die de start vormde van de ontwikkeling van Den Dolder als dorp.

Dit onderwerp is gekozen omdat de Historische Vereniging Den Dolder dit jaar tien jaar bestaat. Bovendien zijn nu bijna tien jaargangen van de Dolderse Kroniek verschenen.

Het eerste nummer van de Dolderse Kroniek had al meteen een goed uitgedachte samenstelling en lay-out. Ik heb me laten vertellen dat dat vooral het werk was van de redactie van toen: Mieke van der Ploeg en Nico Speelman

De vraag werd opgeworpen: "Hoe beschrijf je de geschiedenis van een dorp?" De redactie besloot dat te doen aan de hand van zes begrippen: 1. de archeologie (inclusief geologie), 2. de bebouwing, 3. de bevolking, 4. de instituties, 5. het culturele leven en 6. "gesproken geschiedenis" (oral history)

De redactie bracht dat meteen in praktijk en ik denk dat deze zes punten nog steeds een goede leidraad voor de redactie zijn. En de uitvoering van het blad was al zoals die nu nog is: Gelig kافت met in de ondergrond een foto van "de villa van Pleines" zoals dat in de volksmond heette.

Velen hebben zich ingespannen degelijke en leuke verhalen te vertellen, al is er ook wel eens een periode geweest dat er eigenlijk wat weinig kopij aangeleverd werd. Ik kan U (en mezelf) nu geruststellen: er is een hele rij interessante artikelen in voorraad of in de maak. Ook de komende jaren moet het daarom lukken een interessante kroniek uit te geven.

Dit nummer is dus gewijd aan Christoph Pleines en geheel geschreven door Pierre Rhoen, Gemeentearchivaris van Zeist. Ik wens u veel leesplezier.

In het voorwoord van het vorige nummer stond abusievelijk vermeld dat Jan Ringnalda de opnamen had gemaakt van de stukjes in de Zeister Courant. Dat had moeten zijn Albert van Silfhout. Mijn excuses voor deze vergissing.

Ik eindig met "Dank aan de schrijvers en redactieleden van de eerste 10 jaar".

Frits Stuurman

Christoph Pleines (1857-1936), miljonair door witte was

Pleines als zeepfabrikant, als stichter van Den Dolder en als huisvader.

Door R.P.M. Rhoen De nummers tussen haakjes (3) verwijzen naar de noten aan het einde van het artikel)

Inhoud

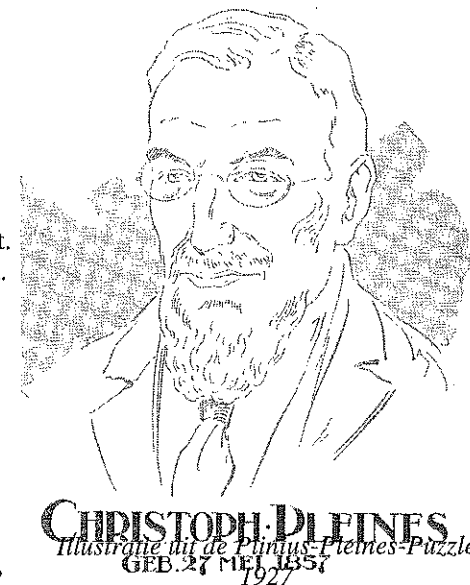
Het begon in Amersfoort	3
De nieuwe fabriek "Nabij de halte Doldersche weg"	5
Een geschikt maar afgelegen fabrieksterrein	5
Bouwjaar 1902	6
Groei en bloei	7
Reclame	8
Arbeidstijden en arbeidsloon	9
Ongelukken	10
Het dorp Den Dolder	11
Bouwen, Bouwen, Bouwen	11
Aanleg ontsluitingswegen	13
Inwoners van het eerste uur	15
Brood en geestelijk voedsel	18
Het Stille Hofje	19
Als burgervader	20
Fatsoensrakker	21
Dolders water is anders dan Zeister water	22
What is in a name?	23
Een ware patroon	24
Levenswerk "Koninklijk" bekroond	25
Verkoop	28
Een geschil met de Staat der Nederlanden	29
Het gezin Pleines	30
Met vrouw en opgroeiende kinderen naar Den Dolder	30
Godsdienstige gezindte	32
1912: Begraven en trouwen	32
Hulp in de huishouding	33
Het nut van moderne hulpmiddelen	34
Geschat vermogen	34
Maatschappelijke ladder	35
Weg uit Zeist. Weg uit Nederland	37
Adjunct-directeur Johann	40
Monument	41
Bronnen	42
Noten	44

Het huidige dorp Den Dolder dankt zijn ontstaan aan de vestiging van een zeepoederfabriek bij de spoorwegovergang van het baanvak Utrecht-Amersfoort met de Dolderseweg in 1902. De oprichter van de zeepoederfabriek was de van oorsprong Duitser Christoph Pleines. Zijn naam wordt daarom met deze plaats geassocieerd.

Het begon in Amersfoort

Nadat Christoph Pleines zich in 1888 in Amersfoort had gevestigd, richtte hij samen met George Berns de firma Pleines & Berns op. Deze firma produceerde in haar zeepziederij aan de Arnhemsestraatweg zeepoeder, dat zij onder de merknaam De Zwaan op de markt bracht. Zeepoeder was een nieuw product. De firma prees haar product in een advertentie aan als een 'allesreiniger': *'Dit geheel nieuw preparaat, kan gebruikt worden tot reiniging van alles wat vuil is, men wast hiermede zoowel witte goederen als gekleurde, terwijl het tevens uitstekend geschikt is tot het afboenen van houtwerk, het reinigen van gelaat en handen enz. enz.'*

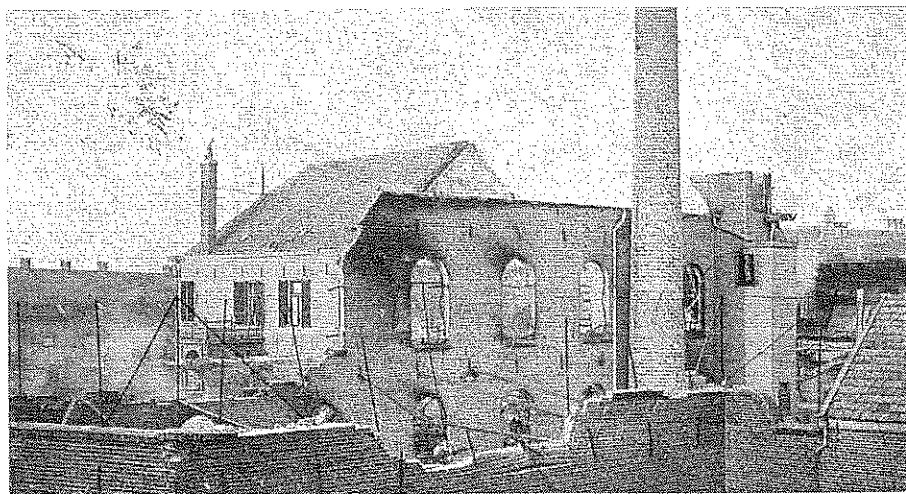
Naast het fabriceren van zeep, handelde de firma ook in aardappelen! Op 1 september 1889 werd de samenwerking tussen de beide firmanten beëindigd. Berns zette de firma voort. Pleines zette – nu zonder compagnon – een nieuw bedrijf op voor het produceren van zeepoeder. Hij kreeg in september 1889 van de gemeente Amersfoort een vergunning voor het oprichten van een zeepziederij op een perceel buiten de Grote Koppelpoort. Dit gebouwtje bestond slechts uit een vertrek van 6½ x 5½ meter en een zoldertje. Zeep was in die tijd door de belastingheffing een luxe artikel. In 1892 werd de accijns op zeep afgeschaft. Deze prijsverlaging bevorderde het gebruik van zeep. In verband met de groeiende vraag naar zijn zeep was het nodig om personeel in dienst te nemen. Een jonge jongen werd als eerste aangenomen. In 1892 kreeg hij een vergunning voor het oprichten van een zeepziederij buiten de Bloemendalsepoort. Dat fabrieksgebouwtje aan de Hooglandseweg – in officiële stukken wordt dit adres ook vermeld als 'buiten Bloemendal' en 'Hamschenstraatweg' – leverde iets meer werkruimte op. De benedenverdieping

bestond uit drie werkvertrekken. Op de bovenverdieping werd gewoon. Bedroeg de productie in 1890 1000 pakjes per week, in 1895 was deze 14.000 per week. Het aantal werknemers was in 1895 gegroeid tot elf. In die jaren werd hij geassisteerd door de zeepzieder Jan Eliza van der Ven (1863-?), die bij hem inwoonde. In ambtelijke stukken is Pleines juist in die tijd gedegradeerd van fabrikant tot arbeider.

Op 2 januari 1896 kon de nieuwe fabriek met kantoor en woonhuis ontworpen door architect Herman Kroes aan de Korte Bergstraat in gebruik worden genomen. Nu werd ook gebruik gemaakt van stoomketels. Het bedrijf groeide fors. Bood het in 1897 werk aan 34 personen; nog geen vijf jaar later al aan 63 personen.

Pleines was begonnen met het maken van zeepoeder en vetloogmeel. Daar kwam in 1899 natrine, als vervanging van de gewone soda, bij. Deze producten bracht hij op de markt onder de gedeponeerde merknaam De Duif. In dat jaar werd ook begonnen met de productie van huishoudzeep, die hij op de markt bracht onder naam Triomfzeep. Op tentoonstellingen die in de laatste jaren van de 19de eeuw in Brussel en Parijs werden gehouden, werden drie gouden medailles en een erediploma gewonnen. Dit geeft aan dat het bedrijf goede producten fabriceerde. Door middel van advertenties waarschuwde Pleines regelmatig tegen namaak. Zo zette hij in 1911 in zijn advertenties 'Men lette op merk en firmanaam.' en in 1913 adverteerde hij meerdere malen met: 'Sluit bij de schoonmaak namaak uit d.w.z. gebruikt uitsluitend de echte Zeepoeder en Vetloogmeel "De Duif" van Chr. Pleines en laat U toch vooral niet in de handen stoppen waardeloze namaaksels, waarmede ge alles zoude bederven. Niet alleen het gedeponeerde merk,

Restanten van de zeepfabriek in Amersfoort aan de Korte Bergweg na de brand op 17 januari 1902

TRIOMF

IEDERE in goeden zin zuinige huisvrouw, die bij de deugd van zuinigheid tevens die van zindelijkheid bezit, vindt in het gebruik van

PLEINES' TRIOMFZEEP „DE DUIF”

HET middel bij uitnemendheid, om alle doegden ten nutte van haar gezin te maken.

Verkrijgbaar in enkele en dubbele stukken. Bijzonder voordelbaar in 't gebruik.

VOOR DE WASCH EN ALLE ANDERE REINIGINGEN

VAN HUISHOUDELIJKEN AARD

Het Volk, 1911

niet gelukkig met de groei van het bedrijf en weigerde in 1899 in eerste instantie toestemming voor uitbreiding van de fabriek te geven. Men vond het bedrijf schadelijk voor de volksgezondheid.

Op 17 januari 1902 kraaide de rode haan aan de Korte Bergstraat. De fabriek ging door brand geheel verloren. Ondanks deze tegenslag, ging Pleines niet bij de pakken neerzitten. Binnen twaalf dagen werd een noodfabriek opgezet. Op 28 januari kon weer begonnen worden met het maken van zeep.

Meteen werden ook plannen gemaakt voor de herbouw van de fabriek en ingediend bij de gemeente. Het gemeentebestuur van Amersfoort weigerde hem in maart zowel een bouw- als hinderwetvergunning te verlenen. Hij wilde hier niet tegen in beroep gaan en zocht naar een nieuwe locatie. Deze werd ver van Amersfoort vandaan gevonden.

De nieuwe fabriek 'Nabij de halte Dolderscheweg'

Een geschikt maar afgelegen fabrieksterrein

Pleines vond een geschikt terrein aan de spoorlijn Utrecht-Amersfoort bij de Dolderscheweg. Het gebied waar hij zijn oog op had laten vallen, lag midden op de heide en van enige bebouwing was toen nog geen sprake. De gronden in die streek waren eigendom van de bankier A.A.H. Boissevain, eigenaar van de buitenplaats Prins Hendriksoord aan de Soestdijkerweg in de gemeente Zeist. Deze verkocht hem notarieel op 21 juli 1902 voor 24.000 gulden (1) een terrein ter grootte van bijna zestig hectaren, dat voornamelijk bestond uit heide en dennenbos. Een van de verkoopvoorwaarden was dat buiten de afstand van vierhonderd meter gerekend vanaf de spoorlijn, die de zuidelijke grens van het aangekochte terrein vormde, geen fabrieken mochten worden opgericht. Een andere bepaling was dat

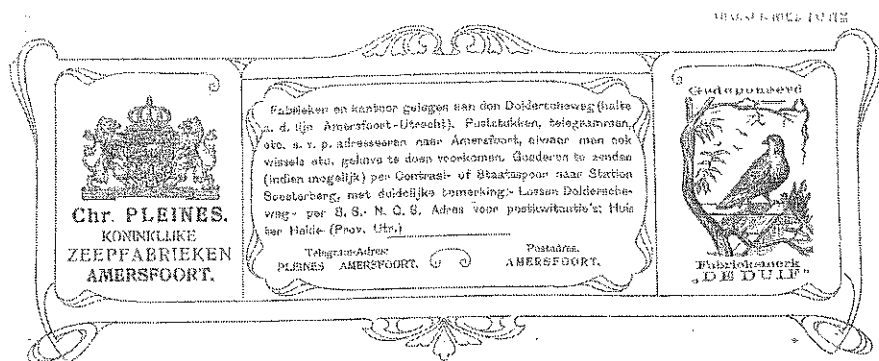
maar ook de naam Chr. Pleines moet op elk pakje voorkomen. Niet onterecht. Zo werd op 29 november 1915 ene S.K. veroordeeld tot een gevangenisstraf van een maand en tot betaling van een chadeloosstelling van vijftig gulden wegens het verkopen van waren met het nagemaakt fabrieksmerk van De Duif.

Het fabrieksgebouw aan de Korte Bergstraat werd na 1896 nog diverse keren uitgebreid. Het gemeentebestuur van Amersfoort was

Pleines als grensscheiding een greppel moest graven van veertig centimeter breedte en die twintig centimeter diep was.

In de kop van het briefpapier van de zeepfabriek van circa 1910 stond in een fraai art nouveau kader: 'Fabrieken en kantoor gelegen aan den Dolderscheweg (halte a.d. lijn Amersfoort-Utrecht). Poststukken, telegrammen, etc. s.v.p. adresseeren naar Amersfoort, alwaar men ook wissels etc. gelieve te doen voorkomen. Goederen te zenden (indien mogelijk) per Centraal- of Staatsspoor naar Station Soesterberg, met duidelijke bemerking: - Lossen Dolderscheweg - per S.S.-N.C.S. Adres voor postkwitanties: Huis ter Heide (Prov. Utr.)'. Deze uitvoerige adressering geeft aan dat het fabriekscomplex, zeker in het eerste decennium, ver van de toenmalige bewoonde wereld lag.

En ook in de vele advertenties die hij in 1911 in Het Volk liet plaatsen, zette hij 'Chr. Pleines, Amersfoort'. In een advertentie uit 1917 staat pas Den Dolder als vestigingsplaats vermeld.

Kop van het briefpapier circa 1910

Bouwjaar 1902

Het is ongelooflijk hoe voortvarend Pleines te werk ging. Het ontwerp van het tweeverdiepingen tellende fabrieksgebouw van 114 x 24 meter met een schoorsteen van dertig meter hoog is gedateerd 8 april 1902. De fabriek was ontworpen door de Amersfoortse architect Wouter Salomons (1863-?). Tot 1915 heeft deze architect veel voor Pleines ontworpen en gebouwd. Op 23 mei werd hem door het gemeentebestuur de bouwvergunning verleend. De bouw van de fabriek werd opgedragen aan het Zeister aannemersbedrijf Gebroeders Voerman en de metselaar G. van Santen uit Zeist.

Op 10 april 1902 diende hij bij het gemeentebestuur van Zeist een aanvraag in voor een hinderwetvergunning voor het oprichten van een zeepfabriek. Op 23 mei 1902 kreeg hij ook deze vergunning, die op 24 juni al vervangen werd door een nieuwe vergunning.

Tegen de vestiging was – zonder succes overigens – in verband met vrees voor stankoverlast op grond van de Hinderwet bezwaar aangetekend door de N.V. Padua te Bussum, een reclasseringsinrichting die door pater Albert Weijers S.J. (1859-1944) was opgericht (2). Dichtbij de spoorweghalte bezat die instelling een woning ingericht tot sanatorium. De woning stond op tachtig meter afstand van de fabriek.

Op 26 oktober van hetzelfde jaar kon de nieuwe fabriek in gebruik worden genomen. Op de begane grond van de nieuwe fabriek waren de kokerij, de drogerij, de pakplaats, een timmerwerkplaats, het machinehuis, de malerij en olieblekerij gevestigd. Op de verdieping waren de plakkamer, twee lokalen voor het fabriceren van stukzeep, een schaftlokaal voor mannen en een voor vrouwen en een timmerzolder gelegen. Het gebouw was berekend op ongeveer 125 arbeiders. Kunstlicht werd door middel van een eigen gasinrichting verkregen. Nortonpompen zorgden voor drinkwater.

De minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid verleende in 1903 voor de zeepfabriek een vergunning voor het gebruik van twee stoomketels van 25 pk. Via een zijspoor aan de zijkant van het fabrieksgebouw werd het bedrijf aangesloten op de spoorlijn van de N.C.M.

De officiële naam van het bedrijf was 'Chr. Pleines stoom-zeepfabrieken'.

Groei en bloei

Het bedrijf bloeide als nooit tevoren. In 1907 werd een tweede fabrieksgebouw opgericht en tot 1916 vonden meerdere uitbreidingen en verbouwingen aan de gebouwen plaats.

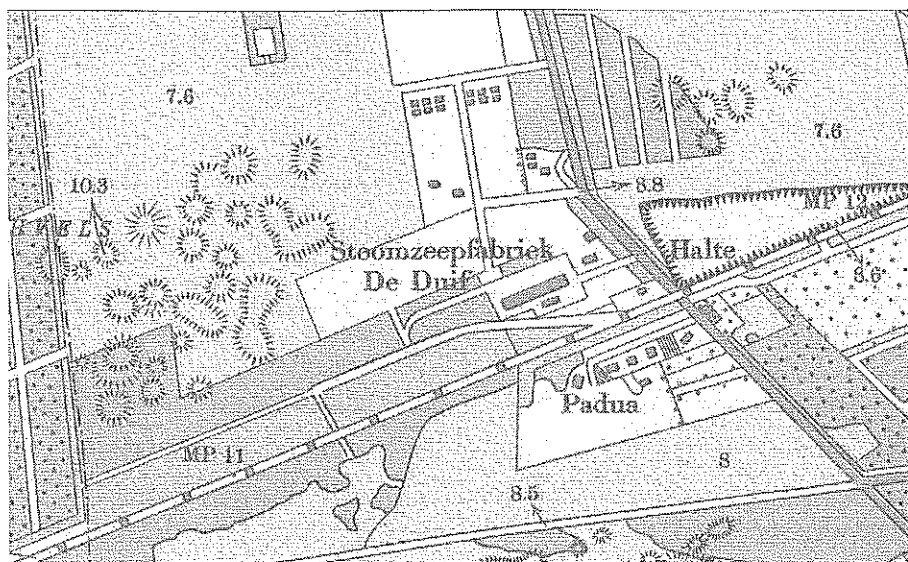
De groei van zijn bedrijf valt af te lezen aan de verschillende vergunningen die hem van overheidswege werden verleend. In 1903 werd hem een hinderwetvergunning verleend voor een inrichting voor het vervaardigen van acetyleneegas; in 1907 voor een tweede zeepfabriek, in 1910 voor uitbreiding van de zeepfabriek, en in 1910 een vergunning voor een inrichting voor distillatie van oliën.

Een andere graadmeter is het aantal arbeiders dat hij in dienst had. Dat waren in 1906 73 arbeiders (63 mannen en 10 vrouwen). Tien jaar later waren dat 123 arbeiders (107 mannen en 16 vrouwen). In 1921 was dit aantal toegenomen tot 151 (118 mannen en 33 vrouwen). Bijna twintig jaar lang was de zeepfabriek van Pleines de grootste werkgever binnen de gemeente Zeist.

Het bedrijf fabriceerde zeepoeder, zachte zeep, toiletzeep en huishoudzeep. De productie bedroeg in 1909 3½ miljoen kilo zeepoeder.

De waarde van de fabrieksgebouwen met bijbehorende huizen enz. en het bijna zestig hectaren grote fabrieksterrein werd in 1912 geschat op een waarde van 124.118 gulden (3). Vijf jaar later was de getaxeerde waarde, als gevolg van de inflatie, 160 duizend gulden (4).

Pleines leverde niet alleen aan particulieren, vooral huishoudens, maar ook aan het Rijk, zoals blijkt uit zijn inschrijving van 1912 bij de aanbesteding voor de levering van 60.000 kilo zeep aan de marine.

Topografische Kaart 1913

Reclame

Ook voor een goed product moet reclame worden gemaakt. Deze regel begreep Pleines ten volle. Hij adverteerde jarenlang in de landelijk verschijnende socialis- tische krant *Het Volk*. Het was een bewuste keuze om in die krant te adverteren, want in *Het Centrum* en in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* bijvoorbeeld plaatste hij geen advertenties.

De reclameteksten zijn volgens de huidige normen veel te lang, maar de bood- schap zal begin twintigste eeuw bij de huisvrouwen (ooit in een voorlichtingsfilm 'de heldinnen van de wastobbe' genoemd) wel zijn overgekomen. De boodschap was in ieder geval helder: 'Iedere in goeden zin zuinige huisvrouw, die bij de deugd van zuinigheid tevens die van zindelijkheid bezit, vindt in het gebruik van Pleines' triomfzeep "De Duif" het middel bij uitnemendheid, om die deugden ten nutte van haar gezin te maken' (1911), 'Pleines' zeepoeder, vetloogmeel, triomf- zeep en natrine kunt en wilt ge, ook bij deze schoonmaak, weer niet missen, omdat ge overtuigd zijt van de ongemeene reinigingskracht, onschadelijkheid en voor- deeligheid dezer fabrikaten.' (1911), 'Omdat onze huismoeders met zeepoeder en vetloogmeel "De Duif" nooit bedrogen zijn uitgekomen, dáárom stellen zij zoo gaarne vertrouwen in de uit dezelfde fabrieken afkomstige triomfzeep.' (1911), 'Uw goed slijt meer door 't wasschen dan door 't gebruiken als ge nalaat de beste reinigings-middelen te nemen. Waarborg u daarom het allerbeste op dit gebied door uitsluitend aan te wenden de van ouds bekende zeepoeder en vetloogmeel "De duif" van Chr. Pleines.' (1913) en 'Chr. Pleines' zeepoeder, vetloogmeel, natrine [en] triomfzeep "De Duif" de beste en voordeeligste waschmidde-

len.' (1913/1914). Met het oog op de schaarste tijdens de Eerste Wereld- oorlog adverteerde hij in 1917 met 'Het alom geroemde vetloogmeel merk "De Duif" in ruime mate voor- handen! Is dus bij uw winkelier ver- krijgbaar!'

Dat 'Chr. Pleines' waschmiddelen "De Duif"' op een tentoonstelling die in 1913 in Gent werd gehouden de 'grand-prix', de allerhoogste onderscheiding, had ontvangen, werd per advertentie aan het publiek bekendgemaakt.

In de advertenties werd niet altijd gebruik gemaakt van het beeldmerk van de zeepfabriek, in tegenstelling tot men wel zou verwachten.

Arbeidstijden en arbeidsloon

Het weekloon bedroeg circa 1915 voor volwassenen 10½ tot 11 gul- den, plus 2 gulden duurtetoelag voor gehuwden en 1 gulden voor ongehuwden in verband met de oor- logsomstandigheden en de jongens verdienden 5 tot 7 gulden. Voor die tijd een middelmatig loon. De be- drijfschef ontving voor salaris en tantièmes over 1911 2580,20 gulden. De werktijden waren van 7.00 tot 12.00 uur, van 13.00 tot 16.30 uur en van 17.00 tot 19.00 uur. Op zon- en feestdagen mocht op de fabriek en op de terreinen niet worden gewerkt. Sommige opmerkingen die Pleines als gemeenteraadslid maakten, geven een beeld van hem als werkgever. Op 27 maart 1914: 'De heer Pleines kan als werkgever over deze zaak oordeelen. Spreker acht [...] een werkduur van 10 uur in den zomer- tijd onmogelijk. Een werkdag van 11

VETLOOGMEEL

Eerste Soort.

GEDEPONEERD
„DE DUIF”

CHR. PLEINES.
DEN DOLDER.

Het alom geroemde

Vetloogmeel

merk „DE DUIF”

In ruime mate voorhanden!

IS DUS BIJ UW
WINKELIER VERKRIJGBAAR!

Het Volk, 1917

uur is z.i. in de zomer niets te lang,' en 'De heer Pleines zegt, dat het zeker is dat de goede arbeiders nu reeds veel meer loon krijgen dan het minimum. Het gaat er dus om het loon te verhoogen van den luitaard, den zuipzak, zegt spreker.' En op 19 november 1914: 'De heer Pleines deelt mede, dat hij kort geleden op zijne fabriek behoefte had aan werklieden; de eerste 3 weken wordt door hem f 7, – per week betaald, daarna wordt dit bedrag op f 10, – gebracht, plus vrij schoolgeld. Verschillende personen uit Zeist zijn toen bij hem geweest, doch op een paar na zijn ze weer weggegaan, want bij werkloosheid kregen ze in Zeist f 8, – uitbetaald.'

De directie van Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines, schreef in 1920 over de arbeidssituatie na de overname van het bedrijf van Pleines: 'Deze combinatie ook was het, die den stoot gaf, tot het aanbrenge van belangrijke verbeteringen in de toestanden onder het personeel, o.m. wat betreft de arbeidsvoorwaarden.' Hieruit mag de conclusie worden getrokken dat Pleines door zijn tijdgenoten niet gezien werd als een met zijn tijd meegaande, sociaal voelende werkgever.

Voor die tijd niet ongebruikelijk, maar Pleines had ook veel kinderen in dienst, zoals onder andere te zien is op een groepsfoto van het fabriekspersoneel uit 1914. Zij zorgden in Amersfoort als zij op weg waren naar Den Dolder soms voor overlast. De bewoners van de Bergstraat en de Soesterweg in Amersfoort, straten die op de route naar het spoorwegstation liggen, hadden in de zomer van 1904 last van bloemendieven. Totdat de politie de dieven op heterdaad kon betrappen. Het bleken jongens en meisjes uit de fabriek van Pleines te zijn.

Ongelukken

Op de fabriek zullen zich allicht meerdere ongelukken hebben voorgedaan, maar

Personeelsfoto 1914

die zijn nergens vastgelegd. Twee tragische ongelukken kregen aandacht in de landelijke pers.

Op 29 mei 1915 vond er een vrij ernstig ongeluk plaats. Een van de werklieden zat tijdens het schaftuur op een geopend benzinereservoir, dat nog gedeeltelijk met benzine was gevuld. Onnadenkend gooide deze man een brandende lucifer in het reservoir. Een hevige ontploffing was het gevolg. De man raakte ernstig gewond aan een van zijn dijbenen en moest per auto naar het ziekenhuis te Utrecht worden overgebracht.

Het meest tragische ongeluk deed zich een jaar later voor en wel op 16 februari 1916. De 13-jarige Dirk Dijkhuizen uit Amersfoort verloor hierbij het leven. De jongen die als pakker op de fabriek werkzaam was, was zo onvoorzichtig om spelenderwijs een touw over een in beweging zijnde drijf-as te gooien om daarmee te kunnen schommelen. Nadat het touw om de as verward was geraakt, klom de jongen op een stelling van enkele planken en kisten om het touw van de as, die op 2,85 meter hoogte zat, los te maken. Toen hij daarmee bezig was, raakte hij of met zijn kleren in de as verward of kwam hij met zijn arm in het touw dat hij los wilde maken. Hierdoor werd hij enige keren rondgeslingerd. Hoewel het ongeluk direct werd opgemerkt en de machine stil werd gezet, was de jongen toen al dood. Hij had twee gecompliceerde breuken en enkele breuken aan arm en benen opgelopen.

Een ander ernstig ongeluk gebeurde dan wel niet op de fabriek, maar er was wel een personeelslid bij betrokken. Op 21 mei 1913 ging het personeel van Den Dolder met de trein van 17.57 uur terug naar Amersfoort. Door de jongens en meisjes werd op de trein vaak gestoeid. Op die dag viel een meisje uit de trein en kwam op ongelukkige wijze met een voet onder de wielen van de trein, waardoor deze werd afgereden.

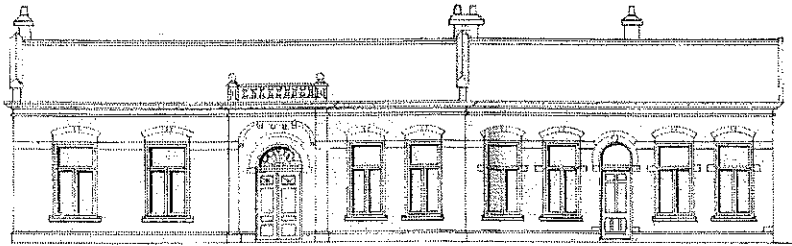
Het dorp Den Dolder

Bouwen, Bouwen, Bouwen

Op de heide bij de 'Halte Dolderscheweg' stichtte Pleines een nieuwe kolonie. Het lijkt er niet op dat hij een stedenbouwkundig plan voor ogen had. In 1902 werd samen met de bouw van de zeepfabriek en een kantoorgebouw begonnen met de bouw van een directeurswoning, veertien woningen voor het personeel en een boerderij, die hij de naam Nieuw Transvaal gaf.

Een overzicht van de verleende bouwvergunningen geeft het volgende beeld van de bouwactiviteiten:

- 23 mei 1902 voor een zeepfabriek;
- 23 mei 1902 voor een schuur, te gebruiken als steenkolenbergplaats en brandspuithuisje;
- 9 juli 1902 voor een kantoor met een baaswoning en een wachterswoning;
- 9 september 1902 voor een villa, zes dubbele arbeiderswoningen en een boerderij;

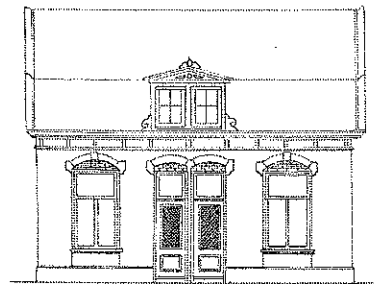
Woning

Kantoor met baaswoning ontwerp 1902

- 1905, bouwvergunning nr. 49, voor een schuur enz.;
- 2 mei 1906 voor een kerkgebouw, schoolgebouw, onderwijzerswoning, automobielhuis, twee schuurtjes en twee dubbele arbeiderswoningen;
- 28 maart 1907 voor een zeepfabriek met een vetspalterij;
- 16 augustus 1907 voor een steenkolenloods met een kalkkelder;
- 13 februari 1908 voor een bergplaats voor hars;
- 13 januari 1910 voor een aanbouw aan de fabriek;
- 9 augustus 1910 voor een gebouw voor het destilleren van oliën;
- 1 mei 1912 om de villa te verbouwen;
- 20 augustus 1912 voor een dubbele woning waarin een hulppostkantoor wordt ondergebracht;
- 19 februari 1914 voor uitbreiding van een kantoorgebouw;
- 19 maart 1914 voor uitbreiding van een bestaande fabriek;
- 30 april 1914 voor een carbid bergplaats en een keuken met bergplaats;
- 11 juni 1914 voor het vergroten van een kantoorgebouw, en
- 13 april 1916 voor het uitbreiden van de zeepfabriek, de spalterij en de schaftlokalen.

In 1914 wilde hij vier dubbele arbeiderswoningen met vier dubbele houten schuurtjes bouwen, maar die aanvraag werd door het gemeentebestuur afgewezen. De bouw van twaalf woningen heeft hij daarop ook niet laten doorgaan.

In verband met het gebruik van nitrobenzeen en van alkali voor de zeepproductie mocht binnen een straal van vijftig meter van de fabriek geen woningen worden gebouwd. Op een afstand van twintig meter kon men nitrobenzeen nog ruiken en het alkalipoeder veroorzaakte in de naaste omgeving stofneerslag. Hetgeen schadelijk werd geacht voor de volksgezondheid. Voor de bouw van de

Voort of Boordgevel.

Arbeiderswoning ontwerp 1902

wachterswoning werd ontheffing verleend, maar er moest wel een afstand van 25 meter in acht worden genomen.

De onaangename geur die rond de zeepfabriek hing, zorgde ervoor dat velen de streek meden.

In het brandspuitenhuysje bij de fabriek zal de brandspuit, die hij had aangeschaft, een plaats hebben gekregen. Die kon achttien meter hoog en vijfendertig meter ver spuiten, merkte hij tijdens een raadsvergadering trots op.

In 1906 had Pleines plannen voor wel een zeer rigoureuze uitbreiding van zijn fabriekscomplex.

Het Syndicaat van Zeepzieders en de Nederlandse Grossiersbond waren in dat jaar in een onderlinge strijd verwickeld. Pleines steunde in het geschil de Grossiersbond. Met de Grossiersbond kwam hij overeen dat hij ten behoeve van de bond een zeepfabriek zou bouwen die driekwart van de binnenlandse behoefte aan zeep zou produceren.

Na langdurige onderhandelingen waarin het Syndicaat van Zeepzieders de Nederlandse Grossiersbond tegemoet kwam, konden de ruziënde partijen overeenstemming bereiken. Een groot deel van het succes was te danken aan de welwillende houding van Pleines. Nadat het Syndicaat van Zeepzieders met voor de bond gunstige voorstellen was gekomen, liet Pleines weten de bond niet te houden aan de met hem gemaakte afspraken voor een nieuwe fabriek en zelf de gemaakte onkosten te dragen.

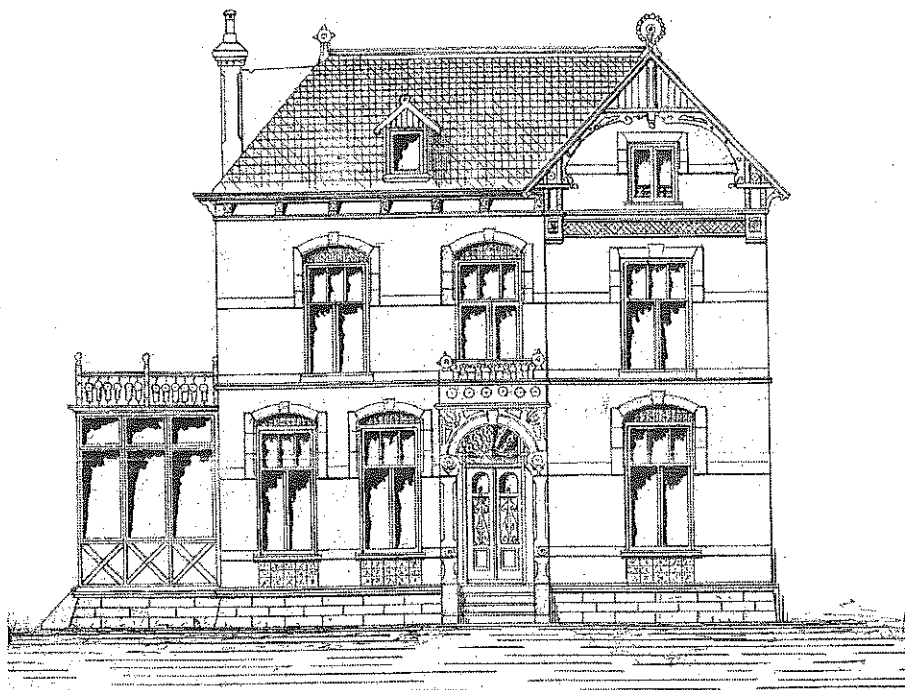
Anekdotisch is het krantenbericht van 4 juli 1903, waarin staat dat er bij graafwerkzaamheden een goudader was gevonden. De stof had een geelachtige glans. De architect nam van de stof een sigarenkist vol mee voor onderzoek. Geopperd werd dat het anders misschien zwavelijzer of een andere verbinding kon zijn. Het onderzoek zal wel hebben aangetoond dat het beslist geen goud was.

Aanleg ontsluitingswegen

Het aangekochte terrein liet Pleines ontsluiten door de aanleg van vier kiezelwegen. Drie van de wegen kwamen op de Dolderseweg uit. De eerste weg, gerekend vanaf de spoorlijn, had een breedte van 3,50 meter en liep naar de fabriek, de tweede weg was 6,16 meter breed en ging naar de boerderij en de derde weg met een breedte van 4,16 meter ging naar de twaalf arbeiderswoningen. De eerste weg lag op 27 meter afstand van het tolhek op de Dolderseweg. De onderlinge afstand tussen de eerste en de tweede weg bedroeg 141,30 meter en tussen de tweede en derde weg 165,30 meter. Van de commissie van administratie van de Dolderseweg kreeg hij op 18 mei 1903 vergunning om deze wegen aan te sluiten op de Dolderseweg.

Omdat in 1914 burgemeester en wethouders weigerden aan Pleines een bouwvergunning te verlenen voor de bouw van vier dubbele woningen aan een van deze niet openbare wegen, de huidige Pleineslaan, vroeg hij aan de gemeenteraad die

Voorgevel

Villa Pleines ontwerp 1902

op de Dolderseweg uitkomende weg aangesloten te mogen houden op de Dolderseweg. De vergunning kon hij krijgen mits hij aan een aantal voorwaarden voldeed. Een ervan was dat de weg een breedte van twaalf meter moest krijgen met een verhard middengedeelte van vier meter breed. Verharden hield in het aanbrengen van vlaklaag, daaroverheen een laag geklopte klinkerpuin, daarbovenop een laagje kalkpuin en die afgedekt met grind. Het gehele pakket had een dikte van twintig centimeter. De kosten werden begroot op ruim zesduizend gulden. Met die voorwaarde was hij het niet eens. Tijdens de raadsvergadering van 1 juli 1914 trok hij zijn verzoek in. Hij diende opnieuw een aanvraag voor een bouwvergunning in en die werd hem door burgemeester en wethouders wederom geweigerd. Tegen die weigering ging hij in beroep bij de raad. Zijn beroep werd door de raad in zijn vergadering van 30 juli afgewezen.

De gemeenteraad besloot in zijn vergadering op 18 november 1920 op voorstel

van het raadslid Balhuizen de derde zijweg van de Dolderseweg de naam Pleineslaan te geven. De Pleineslaan werd in 1921 verbreed tot de voorgeschreven afmetingen. Oorspronkelijk was de Pleineslaan een doodlopende weg, die eindigde bij de ingang van de begraafplaats Het Stille Hofje. In 1923 werd door de gemeenteraad aan de directie van De Duif vergunning verleend deze weg door te trekken om zo een verbinding te maken met het Oosterpark in Bilthoven. De ingang van de vierde weg lag tussen het derde en vierde blok huizen aan de Pleineslaan en liep vandaar langs de boerderij naar de achterkant van het fabrieksgebouw.

Inwoners van het eerste uur

Tot de eerste bewoners van de buurtschap behoorden:

- Dolderseweg 21, Gerhard Prang (Bonninghardt, Duitsland, 1871), opzichter zeepoederfabriek, vestigde zich met zijn gezin op 13 december 1902 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 23, kantoorgebouw;
- Dolderseweg 25, Wikke van der Meij (Holwerd 1868), arbeider, vestigde zich met zijn gezin op 13 december 1902 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 27, zeepoederfabriek;
- Dolderseweg 29, (1) in 1905 onbewoond, (2) Georg Flögel (Malmetz, Duitsland, 1856), chef zeepzieder, vestigde zich op dit adres met zijn gezin op 12 december 1907; woonde eerst Dolderseweg 33, vestigde zich vanuit Remscheid (Duitsland);
- Dolderseweg 31, Herman Kaldewaj (Hilversum 1876), magazijnmeester, vestigde zich met zijn vrouw op 8 september 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 33, Chr. Pleines, zeepoederfabrikant, vestigde zich met zijn gezin op 29 september 1903 vanuit Amersfoort;

Boerderij Nieuw Transvaal 1914

Kadastrale kaart 1920, oorspronkelijke schaal 1:2500

- Dolderseweg 35, Hendrikus van de Flier (Soest 1871), (landbouwer), vestigde zich met zijn vrouw op 24 april 1903 vanuit Soest;
- Dolderseweg 37, Jan Pater (Putten 1874), fabrieksarbeider, vestigde zich met zijn gezin op 20 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 37, Klaas Pater (Putten 1876), fabrieksarbeider, vestigde zich op 20 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 39, Gerardus Gerritsen (Amersfoort 1862), fabrieksarbeider, vestigde zich met zijn gezin op 20 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 41, Wilhelmina van der Wolk-van Nieuwenhuizen (Wageningen 1830), Fredericus van der Wolk (Onstwedde 1868), arbeider zeepfabriek, Johannes van der Wolk (Odoorn 1869), arbeider zeepfabriek, vestigden op 26 februari 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 43, Harmen van der Meij (Holwerd 1872), (1) arbeider (2) opzichter, vestigde zich met zijn gezin op 14 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 45, Willem Karel Valken (Den Haag 1873), arbeider, vestigde zich op 9 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 47, Hendrik Pol (Hoogeveen 1868), fabrieksarbeider, vestigde zich met zijn gezin op 2 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 49, Louwinus van Nimwegen (Amersfoort 1866), fabrieksarbeider, vestigde zich met zijn gezin op 20 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 51, Marinus Johannes Vermeulen (Utrecht 1882), machinist, vestigde zich met zijn vrouw op 25 juli 1905 vanuit Utrecht
- Dolderseweg 53, Peter Keizer (Harderwijk 1863), arbeider, vestigde zich met zijn gezin op 27 februari 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 55, in 1905 onbewoond, in 1909 Steven Hop (Harderwijk 1872), landbouwer, vestigde zich met zijn vrouw op 25 april 1903 vanuit Harderwijk; komt ook voor op Dolderseweg 35;
- Dolderseweg 57, Evert Visser (Opsterland 1875), arbeider, vestigde zich met zijn gezin op 9 maart 1903 vanuit Amersfoort;
- Dolderseweg 57, Gerrit Jan Oudenes (Putten 1877), arbeider, vestigde zich met zijn vrouw op 25 mei 1903 vanuit Harderwijk;
- Dolderseweg 59, K. Lantringa, 1905 (wordt alleen vermeld in het adresboek 1905);
- Dolderseweg 59 voor, Jan Manschot (Hekendorp 1880), bakker, vestigde zich met zijn vrouw op 31 oktober 1906 vanuit Soest, en
- Dolderseweg 59 achter, Hendrik Willem van der Veen (Langbroek 1872), fabrieksarbeider, vestigde zich [tussen 19 april 1904 en 25 juni 1906] met zijn gezin vanuit Zeist.

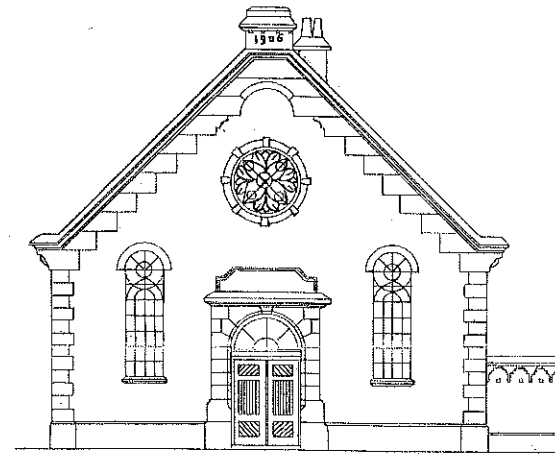
Huisnummer 35 was de boerderij en de nummers 37 tot en met 59 (sinds 1920 genummerd Pleineslaan 1 tot en met 23) waren de twaalf arbeiderswoningen (5). Dat veel van zijn arbeiders naar Den Dolder waren verhuisd om daar te werken en familie en vrienden hadden moeten achter laten, vond hij blijkbaar normaal. Als raadslid merkte hij in 1916 op dat hij vaak bemerkt had dat arbeiders dagelijks elders gingen werken, omdat zij daar meer loon konden verdienen en dat zij toch in Zeist bleven wonen. Hij zei dat hij niet kon begrijpen waarom die mensen niet verhuisden. Deze uitspraak staat in contrast met het gegeven dat veel van zijn arbeiders in Amersfoort woonden. Zij reisden dagelijks heen en weer met de trein. Zoals al gebleken is had Pleines meer arbeiders in Den Dolder willen huisvesten, maar door tegenwerking van het gemeentebestuur in 1914 is hem dit niet gelukt. Welke huur Pleines voor zijn woningen vroeg, is niet bekend. Een indicatie kan een opmerking van hem in een raadsvergadering in 1915 zijn, waarin hij stelde dat de huur voor een arbeiderswoning hoogstens 2,25 gulden per week mocht bedragen. Meer kon zijns inziens een arbeider niet verwonen. Uit de inschrijvingen van aannemers op zijn niet doorgegangene bouwplannen uit 1914 blijkt dat de gemiddelde bouwprijs voor een arbeiderswoning rond de 2450 gulden schommelde.

In 1902 telde de gemeente Zeist 9304 inwoners. Het was een snel groeiende gemeente. Toen Pleines in 1918 uit Zeist vertrok, was het aantal toegenomen tot 15968. Den Dolder leverde hier zijn aandeel aan. In 1914 woonden er meer dan 550 personen, ruim 6% van de bevolking. Als in 1914 de bouw van de twintig geplande woningen was doorgaan, was het inwoneraantal van Den Dolder met ongeveer honderd zielen gegroeid.

Brood en geestelijk voedsel

In 1903 zorgde hij ervoor dat er een broodbakkerij kwam. Bij de boerderij liet hij een bakhuis bouwen, waarvoor hij op 14 oktober 1903 een hinderwetvergunning kreeg.

De arbeiders in deze streek aten in het begin van de vorige eeuw bijna uitsluitend wittebrood. Roggebrood en tarwebrood werd door hen haast niet gegeten. Uit een opmerking van Pleines tijdens de raadsvergadering van 6 mei 1915 blijkt dat zijn arbeiders wel bruin brood aten. Als gevolg van de Eerste Wereldoorlog was er in Nederland voedseldistributie. Het S.D.A.P.-raadslid Van Nieuwenhuizen vroeg de gemeenteraad maatregelen te nemen tegen de stijging van de broodprijzen. Hij was er tegen dat de arbeiders ongebuïld tarwebrood aten. *'Vele arbeiders en daarmee gelijkgestelden zullen door de overgang van wit of lichter brood naar grof zwaar brood moeilijkheden ondervinden, voor hun maag, wat spijsvertering aangaat, of wegens zwakte, vooral bij kinderen.'*, aldus Van Nieuwenhuizen. In het debat dat daarop volgde, vond hij de hele raad tegenover zich. Pleines bracht tegen de opmerking van Van Nieuwenhuizen in dat hij niet begreep dat bruin brood niet goed zou zijn voor arbeiders. Dat het te zwaar zou zijn. Zijn mening was dat bruin brood altijd te verdragen is en zelfs beter dan wit brood, dat slechter te verteren is,

Oost of Noordergevel.

*Ontwerp van de kerk waarvoor in 1906
bouwvergunning werd verkregen.
De kerk werd niet gebouwd*

Pleines liet in dezelfde maand de kerkenraad van de Gereformeerde Kerk te Zeist weten dat hij jaarlijks vijf à zeshonderd gulden beschikbaar zou stellen voor het houden van godsdienstoefeningen.

De door de Amersfoortse architect Salomons ontworpen kerk die plaats moest bieden aan 270 kerkgangers, waarvoor hij in 1906 een bouwvergunning ontving, heeft hij toch niet laten bouwen. Deze kerk was gepland aan de Dolderseweg links van het schoolgebouw.

Zoals uit het overzicht blijkt, zorgde hij er ook voor dat de kinderen van zijn arbeiders onderwijs kregen. Hij verleende zijn medewerking aan de oprichting van een Christelijke school op het fabrieksterrein aan de Dolderseweg, die op 27 augustus 1906 werd geopend.

Het Stille Hofje

Waarvoor hij ook zorgde, was een begraafplaats. Deze werd in 1904 aangelegd. Ze wordt nu Het Stille Hofje genoemd. In zijn brieven uit 1903 en 1904 aan de gemeente schreef Pleines dat hij de begraafplaats wilde aanleggen voor zijn personeel en voor leden van zijn gezin. De treurige betekenis van die woorden, zal hij misschien toen niet hebben vermoed. Zijn oudste zoon en zijn eerste echtgenote heeft hij hier ten grave gedragen. Op de zerk die hun graf dekt, staat: *'Hier rusten Wilhelm Christoph Pleines. Geboren 1 juni 1890. Overleden 20 oktober 1906. Het leven was hem Christus. Het sterven gewin. Filpp. 1:21'* en daaronder staat: *'Adelheid Pleines geb. Prang. Geboren 29 oktober 1859. Overleden 10 januari*

vooral wanneer het vers is. Vanaf het begin zorgde Pleines er voor dat in de fabriek een ruimte beschikbaar was, inclusief harmonium en preekstoel, waar op zondag protestantse kerkdiensten gehouden werden. De eerste kerkdienst in de 'Ketelhuiskerk' werd op 15 maart 1903 gehouden. In deze dienst ging de gereformeerde predikant A.G. Honig uit Zeist – *'met veel genoegen'* – voor. De dienst werd door ongeveer tachtig personen, niet alleen fabriekspersoneel maar ook mensen uit de omtrek, bijgewoond.

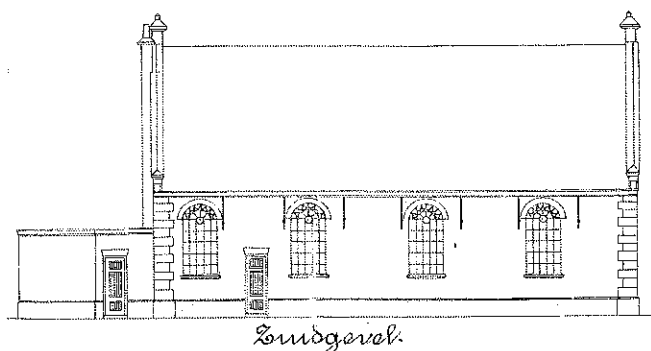
1912. Ziet ik maak
alle dingen nieuw.
Openb. 21:5'.

Als een burgervader

Pleines diende in
1913 bij de gemeen-
teraad een voorstel in
om aan de minister
van Waterstaat te
verzoeken in Den
Dolder een hulppost-
graaf- telefoonkan-

toor te vestigen en van gemeentewege een beloning van 75 gulden voor telegraaf- en telefoondienst toe te kennen aan de brievengaarder. Volgens Pleines bestond hieraan bij de inwoners van Den Dolder grote behoefte. Voortdurend kwam men op zijn kantoor om te bellen. Hij stond dat wel toe, maar hij kon hiervoor beboet worden. Zijn voorstel werd in de vergadering van 30 januari 1913 aangenomen. Het verzoek van de gemeente werd door de minister ingewilligd. In de loop van 1914 werd het kantoor, dat gevestigd was in het hulppostkantoor, geopend. Het was Pleines nog niet helemaal naar zijn zin, want het kantoor was geopend van 13.00 uur tot 14.30 uur. Dat was voor hem tekort. Zijn voorkeur ging uit van 8.00 uur tot 21.00 uur. De hogere kosten wilde hij voor zijn rekening nemen. De gemeenteraad had geen bezwaar als hij hierover met de minister en de inspecteur van de Posterijen en Telegrafie ging onderhandelen. Uit het debat in 1913 blijkt dat voor de vestiging van een hulppostkantoor dagelijks driehonderd brieven (!) verzonden moesten worden.

Hij bleef zich inzetten voor de verbetering van de leefsituatie in Den Dolder. In de gemeente Zeist stonden bijna vierhonderd lantaarns, waarvan geen enkele in Den Dolder. In de raadsvergadering van 19 mei 1913 vroeg hij om straatverlichting in Den Dolder. In de vergadering van 27 maart 1914 pleitte hij hier weer voor. Er was behoefte aan verlichting in de omgeving van het hulppostkantoor aan de Dolderseweg. Hij was blijkbaar erg boos. Hij zei dat er voor Den Dolder niets gedaan werd, behalve dat er belasting geheven werd. Het raadslid Blooker die de noodzaak ervan niet inzag, zei: 'Echter is het te Den Dolder overal duister, iedereen loopt er dus 's avonds met een lantaarn [...] de gehele omgeving ligt in 't duister.' Deze maakte ook nog de hatelijke opmerking dat Pleines wel veel brieven schreef, maar dat de verdere boerenbevolking van Den Dolder 's avonds waarschijnlijk niet veel brieven naar de post zou brengen. In de raadsvergadering van 1 juli vroeg hij nogmaals aandacht voor de verlichting in Den Dolder en bood aan zich garant te stellen. Maar Pleines bereikte uiteindelijk zijn doel. De gemeenteraad stemde in zijn vergadering van 28 december in met het voorstel van b. en w. om vier elektrische lantaarns te plaatsen. Per 1 oktober 1915 werden de lantaarns

Ontwerp van de zuidgevel van de kerk, 1906

geplaatst. Vanaf het station tot aan de school was de weg nu verlicht.

Toen hij in de raadsvergadering van 27 maart 1914 fulmineerde tegen de stiefmoederlijke behandeling van Den Dolder, noemde hij als een van zijn ergernissen de toestand van de Dolderseweg. Van gemeentewege vond men het niet nodig iets te doen aan stofbestrijding op deze met geklopt puin verharde weg, waarover hij al twee of drie jaar klaagde. In dezelfde vergadering bood hij aan voor eigen rekening de weg te besproeien. Het duurde hem allemaal te lang. In de vergadering op 22 mei kwam hij op deze zaak terug. Met cijfers toonde hij aan hoe druk het was op de Dolderseweg. Op de Tweede Paasdag (13 april) waren tussen 14.00 uur en 15.30 uur ter hoogte van zijn woning 21 auto's, 9 rijtuigen, 4 motorfietsen, 286 fietsen en 125 wandelaars gepasseerd. Dit verkeer veroorzaakte uiteraard ook de stofplaaig. In de vergadering op 1 juli kwam hij alweer hierop terug om dat nog niks was ondernomen. De burgemeester legde de schuld bij de aannemer die nog dezelfde dag of de dag erna (!) met een proef met een stofbindend middel zou beginnen. In 1916 klaagde hij nog eens over de toestand van de Dolderseweg. Een ander punt dat hij in de beruchte raadsvergadering van maart 1914 aansneed, was de gaslevering aan den Dolder. Den Dolder was van deze nutsvoorzieningen verstoken. Volgens Pleines zou de aansluiting van Den Dolder op het gasleidingnet rendabel zijn. Pleines verschilde van mening met het raadslid Blooker over de animo in Den Dolder om gasverbruiker te worden. De laatste zei dat de meeste bewoners zoveel hout van Pleines kregen, dat zij niet eens kookgas zouden willen gebruiken. Op 19 november van dat jaar vroeg hij in de raadsvergadering naar de mogelijkheid voor levering van stroom aan zijn fabriek door de elektriciteitsmaatschappij 'De Bilt'. Op die vraag antwoordde de burgemeester dat dat niet mogelijk was, maar dat de gasvoorziening van Den Dolder in onderzoek was. Pleines bracht dit onderwerp nogmaals onder de aandacht van de raad in de vergadering op 8 juni 1916, omdat er meer vraag was naar gas dan vroeger. Als antwoord kreeg hij dat de kosten te hoog waren en 'dat aldaar thans reeds elektrische verlichting is' (6).

Fatsoensrakker

Hij was zeer voor het behoud van de zondagsrust. In 1913 stemde hij als raadslid tegen een voorstel om op zondag gebruik te mogen maken van de gemeentelijke zweminrichting. 'Het is hem bekend dat in Duitsland de Zaterdagmiddag en avond algemeen wordt gebruikt om te gaan zwemmen en waar ook hier het gebruik meer en meer doordringt dat men Zaterdagmiddags al vroeger dan op andere dagen met werken eindigt, ziet hij niet in waarom men den Zaterdag niet zou benutten om te gaan zwemmen, dit behoefde dan op Zondag in 't geheel niet te gebeuren.'

In 1913 stemde hij als raadslid tegen het raadsvoorstel om een subsidie te verlenen aan de vereniging 'Openbare leeszaal en bibliotheek' te Zeist. Bij de behandeling van het voorstel zei hij dat hij bij de oprichting van de leeszaal een bijdrage had gegeven, nadat men hem verzekerd had dat er geen aanstotelijke platen ter

inzage zouden liggen. Later was hem gebleken dat dergelijke platen wel in de leeszaal aanwezig waren.

Uit de behandeling van een raadsvoorstel in 1914 blijkt dat Pleines streed voor het behoud van de goede zeden: *'Spreker heeft den laatsten tijd dingen vernomen die hem diep krenkten, niet hier, maar in de Biltische bosschen, handelingen geheel in strijd met de goede zeden.'*

De gemeenteraad debatteerde in 1914 over de verpachting van Het Jagershuis aan de Jagersingel. Een aantal raadsleden maakte bezwaar tegen het schenken van sterke drank in Het Jagershuis. Pleines was een van hen. Hij was van mening dat het bezoek aan de uitspanning zeker groter zou zijn, wanneer men wist dat er geen dronkenschap zou worden geduld. Dat betekent niet dat hij geen café bezocht. In 1917 zei hij dat hij uit eigen ervaring wist dat het niet gezellig was om een café te bezoeken dat verlicht werd door een petroleumlamp. Hij sprak over *'eigen ervaring'*.

Bij de bespreking in 1914 van het voorstel om de raadsvergaderingen in plaats van 's middags om 14.00 uur 's avonds om 20.00 uur te houden, was zijn reactie dat fatsoenlijke mensen tegen 22.00 uur thuis behoorden te zijn.

Dolders water is anders dan Zeister water

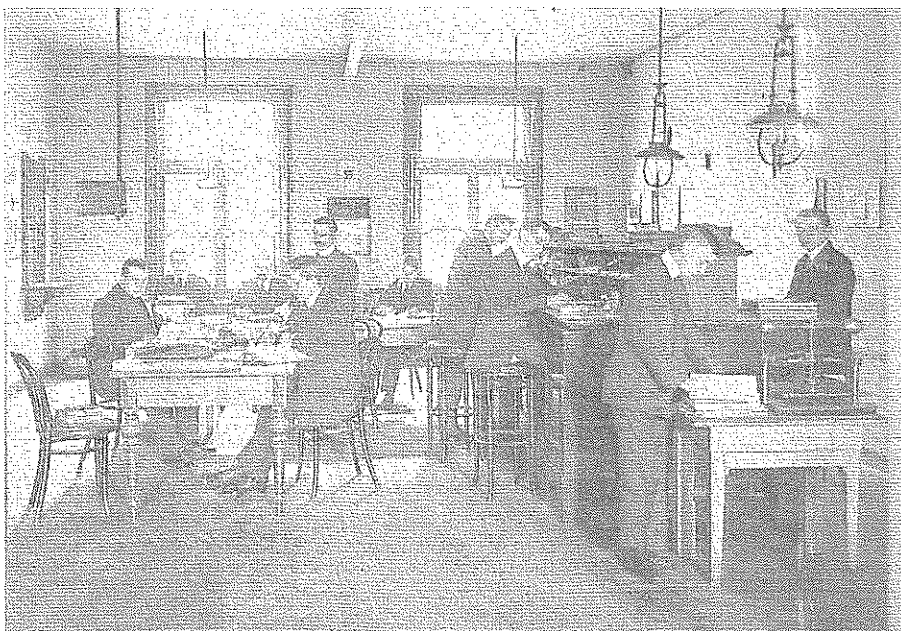
Niet alles wat Pleines deed was correct. Het kantongerecht te Utrecht veroordeelde hem op 23 november 1906 voor het plaatsen van twee gegalvaniseerde ijzeren pompbuizen en voor het maken van vier bedsteden met een te kleine toegang bij de vier woningen waarvoor hij op 2 mei 1906 vergunning had ontvangen. Zijn handelen was in strijd met de plaatselijke verordening. De volksgezondheid werd er door geschaad.

Nadat hij vijf jaar later lid van de gemeenteraad was geworden, probeerde hij genoegdoening te krijgen. Bij de behandeling in de raadsvergadering van 13 december 1911 van een verzoek van Verheijen c.s. tot wijziging van de bouwverordening, waarbij het verbod tot gebruik van zinken of gegalvaniseerde ijzeren waterleidingbuizen zou worden opgeheven, greep hij zijn kans. De gezondheidscommissie schreef in haar advies aan het college van burgemeester en wethouders: *'In vele andere gemeenten kunnen gegalvaniseerd ijzeren buizen gebruikt worden, doch het bodemwater in onze gemeente is zoo zacht, bevat zoo weinig kalkzouten, dat het zink dikwijls zeer sterk wordt aangetast en het water daardoor zinkhoudend wordt, somtijds in die mate, dat het bij koken een wit bezinksel eener zinkverbinding afzet.'* Het college stelde de gemeenteraad voor het verzoek af te wijzen. Pleines merkte op: *'dat de verordening noodeloos dwingt tot het gebruiken van koperen buizen voor nortonpompen, daar in de omgeving van den Dolderschen weg zeer goed gegalvaniseerde ijzeren buizen kunnen worden aangewend zonder dat deze zink aan het water afgeven. Volgens Spr. is het bodemwater daar niet zoo arm aan kalkzouten. Eene gegalvaniseerd ijzeren buis, welke reeds zes jaar in den grond gezeten had, was dan ook nog volstrekt niet aangetast. Gewone ijzeren buizen, zooals de gezondheidscommissie aangeeft, kunnen geen dienst*

doen, daar zij te zeer gaan roesten en het aanwenden van houten buizen is voor arbeiderswoningen absoluut onmogelijk. Voorts is Spr. nog gebleken, dat de waterleidingmaatschappij steeds gegalvaniseerd ijzeren buizen gebruikt, zonder dat dit enig nadeel oplevert.' Op een opmerking van wethouder Guldensteeden Egeling reageerde hij met: *'wil gaarne aannemen, dat de bepaling der verordening voor Zeist noodig is, doch zij is dat z.i. volstrekt niet voor de buurtschap waar Spr. woont. Hij laat het water geregeld onderzoeken en nooit is daarin eenig spoor van zink aangetroffen.'* De nortonpompen waarop Pleines hier duidde, leverden bedrijfswater voor zijn fabriek. Het betoog van Pleines had tot gevolg dat het voorstel van b. en w. om afwijzend te beschikken verworpen werd. In de volgende vergadering op 1 februari 1912 kwam wethouder Guldesteeden Egeling op deze kwestie terug. Het zat deze blijkbaar erg hoog. In Nijmegen werden volgens hem met succes geasfalteerde nortonbuizen gebruikt. De bewering van Pleines dat die buizen niet waterdicht te verbinden waren, waren volgens de informatie van de gemeente Nijmegen en van de leverancier onjuist. Een andere informant uit Soesterberg gebruikte Mannesmann geasfalteerde buizen. Pleines moest toegeven dat hij niet naar de Mannesmannbuizen had geïnformeerd. Verder zei de wethouder: *'dat B. en W. na de vorige vergadering nog hebben doen onderzoeken of het water uit de omgeving der fabrieken van den heer Pleines aan den Dolderschen weg in samenstelling al of niet overeenkomt met het Zeister leidingwater en hoe het zich tegenover zink gedraagt. Spr. leest het rapport voor der scheikundigen, waaruit blijkt dat er in de samenstelling hoegenaamd geen verschil is. Alleen het water uit een pomp aan de fabriek toonde eenige afwijking (het kwam uit een grotere diepte) doch ook dit water tastte evenals het water, uit de gewone diepte aan den Dolderschen weg verkregen, het zink reeds aan, na er een uur mede in aanraking te zijn geweest'* (7).

What is in a name?

Een poging van Pleines om 'zijn' buurtschap Duivenhorst (8) te noemen, zijn fabriek De Duif was immers de genese van de nieuwe buurtschap, had geen succes. In de vergadering van de gemeenteraad op 13 december 1911 werd het voorstel van Pleines om de buurtschap die naam te geven, behandeld. B. en w. kon hij niet voor zijn voorstel winnen. Het college hield vast aan de naam 'Dolder', zoals het ook kort daarvoor de minister van Waterstaat geadviseerd had bij het geven van een naam aan het nieuwe station aan de Dolderseweg (9). Pleines vond elke naam goed als het maar geen 'dolle' was. Pleines voorstel werd door de raad verworpen met zeven tegen zes stemmen. In de genoemde vergadering kon geen overeenstemming worden bereikt over een andere naam. In de volgende vergadering op 1 februari 1912 werd het voorstel van Pleines weer door de raad verworpen. Het advies dat hij in de raadsvergadering van 1 februari 1912 kreeg om zijn bezittingen de naam Duivenhorst te geven – dat was immers zijn goed recht – en die naam op een groot bord te zetten, heeft hij niet opgevolgd. De katholieke krant *Het Centrum* berichtte op 8 januari 1912 al dat de naam van de stopplaats Dolder-

Kantoor en personeel circa 1920

seweg met ingang van mei van dat jaar zou worden veranderd in Den Dolder (10). Met de nieuwe naam kon hij blijkbaar goed leven of hij was een pragmaticus, want zijn villa aan de Dolderseweg, genummerd 33, gaf hij zelfs de naam 'Den Dolder' (Adresboek Zeist 1917). Zo markeerde hij met deze naam op zijn huis het centrum van 'zijn' buurtschap. Te vergelijken met het gemeentehuis in het centrum in andere plaatsen. Later werd de voormalige directeurswoning in de volksmond Villa Pleines genoemd.

Opmerkelijk is dat in 1912 gezegd wordt - het staat bijvoorbeeld in de rouwadvertentie van Adelheid Pleines-Prang - dat het adres Dolderseweg 33 in Huis ter Heide gelegen was.

Een ware patroon

Zijn aanpak doet denken aan het Agnetapark in Delft, een complex van arbeiderswoningen en waarvan elk huis een eigen tuin bezit. Een woonwijk die in 1885 gesticht werd door J.C. van Marken, directeur van de Gist- en Spiritusfabriek te Delft. Zijn bedoeling was om de arbeiders van zijn fabriek goed en doelmatig te huisvesten. Dit initiatief bezat naast idealistische (verheffing van de arbeidersstand) ook economische motieven (een goed gehuisveste werknemer levert een goede productie).

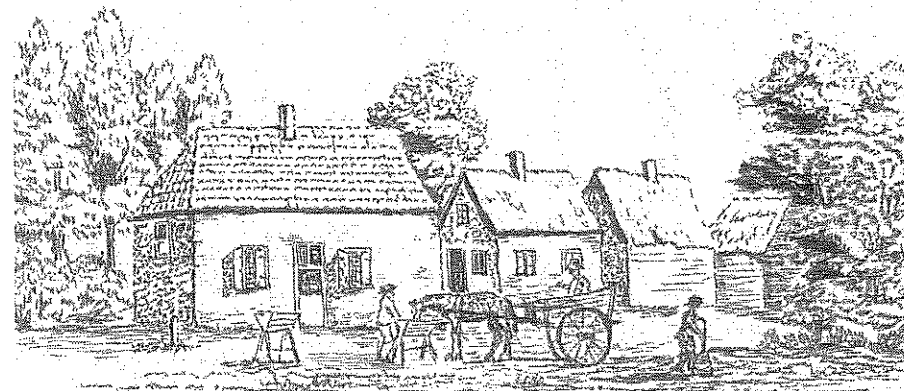
Pleines behoorde tot die categorie werkgevers. Misschien het best te typeren als

een patroon in de ware betekenis van het woord. Over hem werd in 1909 geschreven: *'Het is bekend dat hij maatschappelijk minderwaardigen door ze in dienst te nemen weder opheft. Voor zijn gehuwd personeel bouwde hij goedkope woningen, voor hunne kinderen bouwde hij eene school, daar de kom der gemeente Zeist te ver afgelegen is voor bezoek der school aldaar.'* Het nieuwe op de heide ontstane gehucht lag minstens anderhalf uur lopen van Zeist af. Over het uiterlijk van de fabriek werd gezegd: *'De twee groote betrokken fabrieksgebouwen maken inderdaad een goeden indruk gelegen als zij zijn in een complex van arbeiderswoningen met nette tuintjes, omringd door de bouwlanden en de boschen door de Heer Pleines zelve geleidelijk aangelegd.'*

J.W. Kraal beschrijft in zijn 'Groote Gids van Zeist' uit 1909 deze omgeving. Nadat de schrijver geconstateerd heeft dat de Dolderseweg een goede grintweg is, vervolgt hij: *'Voorbij de bocht tusschen de hooge wallen, die 't uitzicht benemen en welker schielijke wending den A.N.W.B. waarschuwingsborden deed plaatsen, komt men langs den zonnigen weg, bij de halte der N.C.S. "Dolderscheweg". Matig belommerd gaat de weg dan door de groote heivlakte, waaraan links de Zwarte Heuwels grenzen. Langs de spoorlijn en ter linker van den Dolderscheweg strekken zich de gebouwen der zeepoederfabriek "De Duif" uit, welke eigenaar in de daaraan grenzende, mooie villa woont. Een groote boerderij, die men daarachter opmerkt behoort er bij en vormt met de school, een eind verder gelegen en mede gesticht door den ijverigen fabrikant, een heele kolonie.'*

Levenswerk 'Koninklijk' bekroond

Op internationale tentoonstellingen behaalde Pleines met zijn zeeproducten hoge

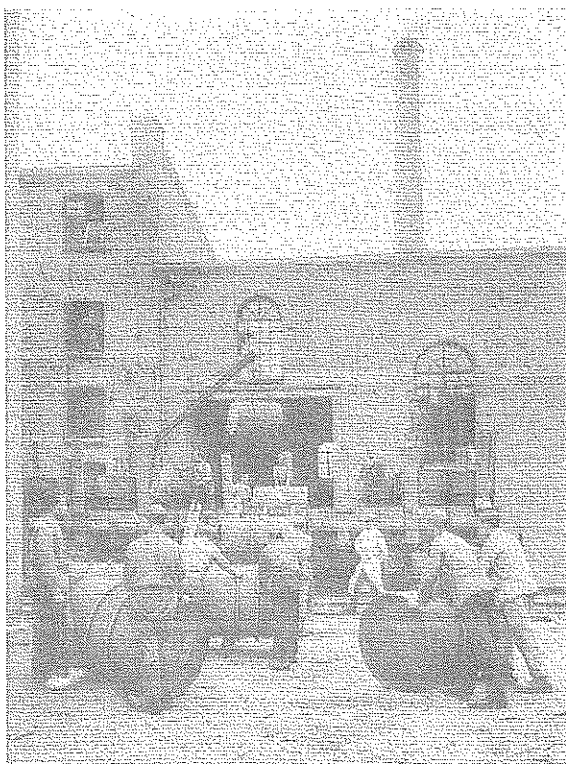
Den Dolder (bij de Vuursche) Gezicht op de buurt door L.P. Serrurier

prijzen, zoals aan het eind van de 19de eeuw in Brussel en Parijs en in 1910 in Brussel en in 1913 in Gent. De hoogste waardering die hem te beurt viel, was in 1909 toen hij voor zijn fabriek het predicaat 'Koninklijk' ontving en hij zijn bedrijf 'Chr. Pleines, Koninklijke Zeepfabrieken' mocht noemen.

Er deden in 1913 geruchten de ronde dat Pleines zijn fabriek aan een Engelse zeepfabriek had verkocht, maar die geruchten bleken onwaar te zijn.

In 1917 zette hij zijn bedrijf om in een naamloze vennootschap, de N.V.

'Koninklijke Zeepfabrieken de Duif'. Zij was statutair gevestigd in Den Dolder. De vennootschap kreeg het recht tot het voeren van het predicaat 'Koninklijk'. In 1914 had hij al een poging ondernomen zijn bedrijf om te zetten in een naamloze vennootschap. De oprichting vond plaats op 5 februari 1917 en dat was belangrijk. De oprichting moest namelijk plaats hebben voordat de nieuwe Registratiewet 1917 in werking zou treden. Deze nieuwe wet regelde onder andere de heffingen op registratie van akten van overdracht van roerende en onroerende zaken. De verhoging van het recht op de oprichting van naamloze vennootschappen was van

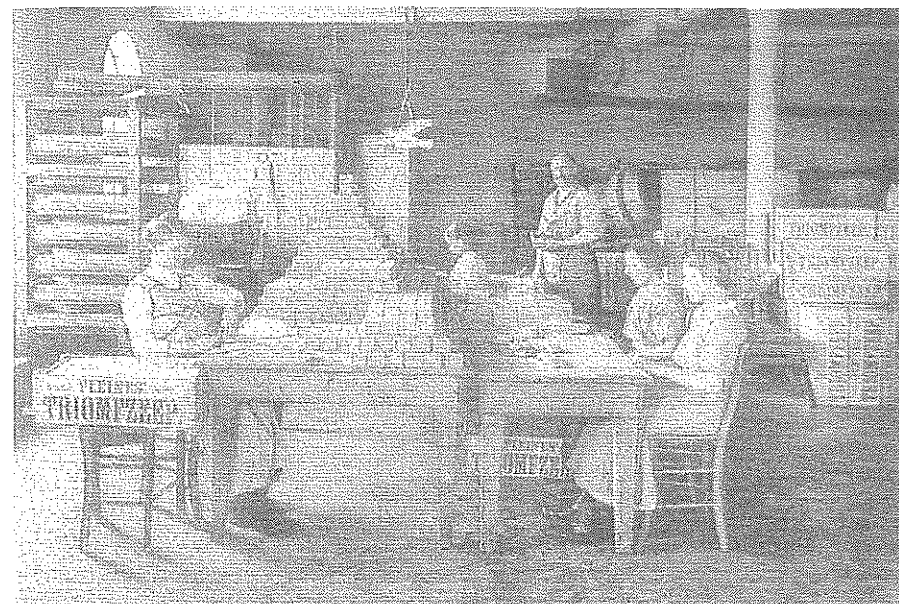

*De expeditie van Fusten,
uit De zeepindustrie in beeld, zooals 1914*

dien aard dat Pleines na die datum zijn voornemen niet had kunnen uitvoeren.

In de nieuwe vennootschap bekleedde Pleines de functie van directeur en zijn zoon Johann die van adjunct-directeur. Het was niet zozeer zijn bedoeling vreemd kapitaal aan te trekken, maar om de onderneming voor zijn zoons voor het geval hij zou komen te overlijden op de best mogelijke wijze te consolideren. Het maatschappelijk kapitaal van de vennootschap bedroeg 800.000 gulden, verdeeld in 160 aandelen van 5.000 gulden. Hij en zijn zoon Johann waren de enige aandeelhouders. Bij het passeren van de oprichtingsakte bezat Christoph Pleines 136 aandelen (waarde 680.000 gulden (11)) en Johann 8 aandelen (waarde 40.000 gulden (12)).

In tegenstelling tot zijn zoon

*Het inpakken op de Stukzeepafdeling
uit De zeepindustrie in beeld, zooals 1914*

die de door hem genomen aandelen in contanten had volgestort, bracht Christoph Pleines als volledige storting op zijn 136 aandelen waarvoor door hem in het maatschappelijk kapitaal werd deelgenomen, de volgende onroerende goederen in: 'de Koninklijke Zeepfabrieken "de Duif", met bijbehorende fabrieksgebouwen, huizen, schuren en verdere getimmerten, erven en grond, dennenbosschen en heide, alsmede eene boerenhofstede met schuren, erf, grond en bouwland, alles gelegen in de gemeente Zeist, te Den Dolder, aan den Dolderschen weg, kadastraal bekend [...] welke onroerende goederen samen eene waarde vertegenwoordigen van honderd zestig duizend gulden; en de geheele fabrieks- en handelszaak door den comparant sub 1, onder den naam: Koninklijke Zeepfabrieken "de Duif" gedreven, bestaande uit de thans aanwezige grondstoffen, koopmansgoederen, machinerieën, gereedschappen, kantoor- en fabrieksinventaris, levende have, uitstaande vorderingen, aanwezige contanten en handelsrelatiën (goodwill) ten bedrage van vijfhonderd twintig duizend gulden'.

Het doel van de vennootschap was: 'Het fabricceeren van alle soorten zeep en aanverwante artikelen en het drijven van handel daarin en in alles wat daarmede, in den ruimsten zin des woords genomen, in verband staat en zulks ter voortzetting van het fabrieks- en handelsbedrijf, tot dusverre door den comparant sub 1 [Christoph Pleines] voor zijne eigen rekening gedreven.'

Verkoop

De vennootschap werd in 1917 aangegaan voor een periode van dertig jaar. Maar een jaar later, februari 1918, verkocht de N.V. 'Koninklijke Zeepfabrieken de Duif' plotseling haar eigendommen en de merknaam De Duif aan de 'Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda' te Gouda. De reden van de plotselinge verkoop is gelegen in de inbeslagneming van de voorraad glycerine door de Staat der Nederlanden in januari van dat jaar.

Het verkochte bedrijf c.a. werd op 25 maart 1918 ingebracht in de op dezelfde dag opgerichte naamloze vennootschap 'Koninklijke Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines'. Het maatschappelijk kapitaal van deze nieuwe vennootschap bedroeg 2 miljoen gulden. Christoph Pleines bezat voor 1.710.000,00 gulden aandelen in de nieuwe naamloze vennootschap, maar deed die op 25 maart over aan de 'Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda'.

Christoph Pleines c.q. de N.V. 'Koninklijke Zeepfabrieken de Duif' ontving voor de verkoop bestaande uit het hiervoor genoemde aandelenpakket en de aanwezige voorraad grondstoffen, koopmansgoederen enz. (geschatte waarde van dit laatste 491.807,88½ gulden), plus rente van 15 maart tot 25 maart 1918, 2.204.560,14½ gulden (13). De waarde van de in beslaggenomen glycerine is hier niet bij meegeteld. Daarvoor ontving hij van de Staat een door de rechter vastgestelde schadevergoeding.

De door vader en zoon Pleines opgerichte vennootschap werd daarna ontbonden en geliquideerd.

Hotel "Leeuwenhorst", voorzijde 1916

De directie van de zeepfabriek liet op 22 januari 1919 in hotel Leeuwenhorst aan de Dolderseweg 24 een vrij nieuwe vetzuurdistillatie inrichting en enkele overcomplete machines uit de fabriek en de bijbehorende gebouwen openbaar veilen. De veiling werd aangekondigd als een belangrijke verkoping. De nieuwe eigenaar had duidelijk andere plannen met het bedrijf. Ter gelegenheid van het veertigjarige bestaan van het bedrijf in 1929 verscheen het boek *De Kon. Zeepfabrieken De Duif voorheen Chr. Pleines Den Dolder* door A.J. Bolthenius Brouwer met illustraties van P. van Geldorp. Den Dolder wordt in die publicatie nog een belangrijk centrum voor de zeepfabricage in Nederland genoemd. Maar niet meer voor lang. Het bedrijf werd in 1931 verplaatst naar Rotterdam. Slechts een bijkantoor bleef in Den Dolder gevestigd. Dit kantoor werd in 1937 verplaatst naar Maarssen, alwaar het in 1971 werd opgeheven.

Bij de oprichting van de naamloze vennootschap in 1918 was het woord 'Koninklijke' in de naam opgenomen. Het predicaat 'Koninklijk' mocht echter niet worden gevoerd. Daarom werd in 1919 de naam gewijzigd in 'Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines'. In 1922 werd de naamloze vennootschap 'Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines' toch 'Koninklijk'. Later werd deze naamloze vennootschap een onderdeel van het Unilever-concern. De 'N.V. Koninklijke Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines', die statutair in Den Dolder was gevestigd doch feitelijk in Rotterdam, werd in 1973 omgezet in een besloten vennootschap. De nieuwe vennootschap zag in 1973 af van het predicaat 'Koninklijk' en de naam werd gewijzigd in 'Zeepfabrieken De Duif B.V.'.

Een geschil met de Staat der Nederlanden

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Nederland neutraal. Omdat de buurlanden in oorlog waren en het daardoor op de Noordzee gevaarlijk was, konden veel producten niet meer over zee worden geïmporteerd. Voedsel en andere producten werden schaars. Om de schaarse goederenstroom te regelen werd de Distributiewet 1916 vastgesteld. Als gevolg van de uitvoering van deze wet kwam de productie van de zeepfabriek van Pleines in ernstige problemen.

Begin september 1917 liet de minister van Landbouw, Nijverheid en Handel beslag leggen op vetten en olie in de zeepfabriek. Hierop moest een zestigtal arbeiders, ongeveer de helft van het personeel, ontslag worden aangezegd. De directie wendde zich tot de minister om de inbeslagneming terug te draaien. Nadat deze de olie weer vrij gaf, kon het ontslag worden ingetrokken.

Op grond van artikel 9 van de Distributiewet 1916 verlangde de minister van Landbouw, Nijverheid en Handel in januari 1918 van Pleines een opgave van een aan hem toebehorende partij saponificatie ruwe glycerine en van een partij glycerine-onderloog. Op dezelfde dag gaf de minister aan de burgemeester van Zeist opdracht tot in bezitneming van deze partijen glycerine. Enige tijd later is de glycerine uit zijn pakhuis weggevoerd. Deze grondstoffen werden door de Staat naar Engeland gezonden om zodoende de beschikking te krijgen over chemicaliën uit Duitsland, nodig voor het vervaardigen van zeep voor Nederlands gebruik, en

anderzijds van oliën, vetten en oliehoudende zaden van overzee, nodig zowel voor voedings- als voor technische doeleinden in Nederland.

Pleines accepteerde dit niet en ging een juridisch gevecht aan met de Staat der Nederlanden, dat zes jaar zou gaan duren. Op 9 februari 1918 dagvaardde hij de Staat, ten einde: (1) de inbezitneming van zijn goederen als onrechtmatig te doen verklaren; (2) de onteigening buiten kracht te stellen; (3) hem weer in zijn rechten te herstellen; (4) de Staat te veroordelen tot het vergoeden van alle kosten, geleden schade en renten. Terwijl dat proces liep, probeerde hij via een kort geding het wegvoeren van de goederen te voorkomen. De bezwaren tegen de wettigheid van de inbezitneming werden door de rechtbank te Den Haag op 11 maart 1918 ongegrond verklaard. Bij het arrest van 22 april 1918 van het gerechtshof in Den Haag werd het vrije beschikkingsrecht van de Staat over de in bezit genomen glycerine erkend.

Pleines richtte een adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal met het verzoek om tussenkoms. Een Kamercommissie was in haar advies van 6 februari 1919 op grond van de informatie die zij van de minister had ontvangen van mening dat de inbezitneming overeenkomstig de wettelijke voorschriften was afgewikkeld. Hierop zond Pleines op 22 februari 1919 een nieuw adres naar de Tweede Kamer. De minister adviseerde in zijn brief van 13 maart 1919 aan de Tweede Kamer dat de uitspraak van de burgerlijke rechter in het proces dat Pleines had aangespannen af te wachten.

De arrondissementsrechtbank te 's Gravenhage stelde bij vonnis van 9 december 1919 de Staat in het ongelijk en gelastte een getuigenverhoor om het bedrag van de schade te bepalen dat eiser Pleines geleden had, bovenop het bedrag van 196.672,13 gulden dat hij al ontvangen had. Het gerechtshof te 's Gravenhage bevestigde op 29 juni 1922 op beroep van de Staat dit vonnis (14). De Staat ging tegen het arrest van het gerechtshof in cassatie, maar de Hoge Raad verwierp op 13 april 1923 het cassatieberoep.

De onverwachte verkoop van het bedrijf in februari 1918 staat haaks op de uitspraak van Pleines in 1917 dat hij de onderneming voor zijn zoons wilde consolideren voor het geval hij kwam te overlijden. De conclusie mag dan ook zijn dat het geschil met de Nederlandse Staat de oorzaak van de verkoop moet zijn geweest.

Het gezin Pleines

Met vrouw en opgroeiende kinderen naar Den Dolder

Pleines werd geboren te Pfalzdorff (Pruisen, Rijnprovincie; thans Duitsland, Noord-Rijnland-Westfalen) op 27 mei 1857. Zijn moeder woonde in 1889 in Speldorf (Duitsland). Zijn vader, van beroep timmerman, was toen al overleden. Over zijn jeugd is niet veel bekend. In 1914 liet hij zich tijdens een raadsvergadering ontvallen dat hij van jongs af aan met paarden omging. Hij is ook bakker geweest. Tijdens een raadsvergadering in 1917 zei hij dat hij uit eigen ervaring

wist dat een bakker onder het werk sterk transpireert.

Op 17 oktober 1888 vestigde hij zich in Amersfoort.

Hij is twee keer getrouwd. Zijn eerste vrouw was de strijster Adelheida (komt ook voor als Adelheid) Prang, geboren te Issum (Pruisen, Rijnprovincie; thans Duitsland, Noord-Rijnland-Westfalen) op 29 oktober 1859, waarmee hij op 12 april 1889 in Krefeld (Pruisen; thans Duitsland) trouwde. Haar ouders woonden in 1889 in Bönninghardt (Pruisen, Rijnprovincie; thans Duitsland), maar zijzelf woonde in Krefeld. Na haar huwelijk volgde zij hem naar Amersfoort.

Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren:

1. Wilhelm Christoph, geboren te Amersfoort op 1 juni 1890, overleden te Zeist op 20 oktober 1906 en begraven in Den Dolder op de begraafplaats Het Stille Hofje;
2. Joan Philip Heinrich (bij vonnis van 5 november 1903 van de arrondissementsrechtbank te Utrecht gewijzigd in Johann Philipp Heinrich; op 14 juli 1939 weer gewijzigd in Joan Philip Heinrich), geboren te Amersfoort op 30 december 1891, adjunct-directeur van De Duif (1917-1918) (volgt hierna),
3. een levenloos kind van het mannelijk geslacht, geboren te Amersfoort op 2 juni 1894, en
4. Ernst Jacob Gerhard, geboren te Amersfoort op 24 november 1896, overleden te Genève (Zwitserland) op 7 augustus 1980. Na de lagere school ging Ernst naar het Christelijk Gymnasium te Utrecht. Na de middelbare school studeerde hij in sociale wetenschappen (*Drs. ès sciences sociales*). Ernst trouwde op 29 september 1927 te Eisenach (Duitsland, Thüringen) met Anna Luisa Emilie (Annelise) Grass. Zij werd geboren te Neuchatel (Zwitserland) op 10 januari 1909 en overleed te Genève (Zwitserland) op 27 december 1995. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren. Het echtpaar Pleines-Grass woonde in Genève (Zwitserland). Een van de jongens, het is aannemelijk dat dit Ernst was, kreeg in 1912 privé on-

AUFGEBOT.

Es wird zur allgemeinen Kenntnis gebracht, dass

1. der Seifenfabrikant Christoph Pleines, wohnhaft zu Amersfoort, in Holland, Sohn des zu Pfalzdorf verstorbenen Zimmermannes Phillip Heinrich Pleines, und dessen zu Speldorf wohnenden Ehefrau Wilhelmine, geborenen Kapp, gewerlos; 2. und die Büglerin Adelheida Prang, wohnhaft zu Krefeld, Tochter der zu Bönninghardt wohnenden Eheleute Wilhelm Prang, ohne Gewerbe und Gertrude, geborenen Kempkens, gewerlos, die Ehe mit einander eingehen wollen.

Dem unterzeichneten Standesbeamten ist ein Hindernis dieser Ehe nicht bekannt.

Auf Eheimündnisse sich stützende Einsprachen sind bei dem unterzeichneten Standesbeamten anzubringen.

Die Bekanntmachung dieses Aufgebots hat zu geschehen in der Gemeinde Krefeld und in eine zu Amersfoort erscheinende Zeitung.

KREFELD, am 21 März 1889.

Der Standesbeamte,

VRIESENHAL.

*Advertentie in een Duitse krant
waarin het huwelijk van Pleines
wordt angekondigd, 1889*

derwijs van J.G. Plette, wiskundeleraar aan het Christelijk Gymnasium, de hoofd-
onderwijzer D. van der Meulen en P. Verburgt uit Utrecht (15). Op de Stadsrij-
school te Utrecht kregen zij paardrijles en zij waren lid van de zeilvereniging te
Utrecht. Johann was tijdens zijn studententijd lid van de Utrechtse studentenroei-
vereniging Triton. De dure piano die in huis stond doet vermoeden dat zij of al-
thans een van hen pianoles heeft gehad. De jongens genoten een opvoeding van
rijkelui's kinderen.

Bij Wet van 28 mei 1901, S. 114, werd Pleines, die de Pruisische nationaliteit
bezat, tot Nederlander genaturaliseerd. Hierdoor kregen ook zijn vrouw en zijn
kinderen de Nederlandse nationaliteit. De boerderij die hij in 1902 in Den Dolder
bouwde, noemde hij Nieuw Transvaal. Transvaal was tot 1902 een Boerenrepub-
liek in de huidige Republiek van Zuid-Afrika. Het lijkt of Pleines hiermee wilde
demonstreren een goede Nederlander te zijn. De sympathie van Nederland ging
tijdens de Tweede Boerenoorlog (1899-1902) namelijk uit naar de Boeren, af-
stammelingen van Nederlandse kolonisten.

Pleines vestigde zich op 29 september 1903 met zijn gezin vanuit Amersfoort in
de gemeente Zeist. Zijn oudste zoon Wilhelm woonde sinds 5 januari 1901 niet
meer thuis maar in Barmen (Duitsland). Op 13 januari 1904 kwam hij weer bij
zijn ouders wonen.

Of het een harmonieus gezin was, mag worden betwijfeld. Het is immers frappant
dat zijn zoon Ernst zijn kinderen nooit iets over zijn jeugd jaren in Den Dolder of
over zijn familie heeft verteld.

Godsdienstige gezindte

Pleines heeft nogal gezocht bij welk protestants kerkgenootschap hij zich thuis
voelde. Oorspronkelijk stond hij in Amersfoort ingeschreven als Afscheiden.
Rond 1900 sloot hij zich aan bij de Vrije Gereformeerde Kerk. Bij de inschrijving
in het bevolkingsregister van Zeist in 1903 werd genoteerd dat het gehele gezin
tot de Vrije Gereformeerde Kerk behoorde. Later is dat gewijzigd en werd er ver-
meld dat hij en zijn kinderen tot geen kerkgenootschap behoorden. Volgens ande-
re informatie uit 1909 was hij lid van het Evangelisch-Lutherse Kerkgenootschap.
In 1918 liet hij bij de inschrijving in het bevolkingsregister van Baarn Vrije Ge-
meente, een zeer vrijzinnige geloofsgroepering, noteren.

Zijn beide vrouwen waren gereformeerd. Mevrouw Pleines-Prang is tussen 1891-
1896 overgegaan van de Afscheiden naar de Gereformeerde Kerk. Ze werd
als lidmaat van de Gereformeerde Kerk te Zeist – met attestatie van de kerkenraad
van Utrecht – ingeschreven in november 1905 en mevrouw Pleines-Schut in okto-
ber 1912.

1912: Begraven en trouwen

Adelheid Pleines-Prang overleed na een langdurig ziekbed op 10 januari 1912 op
52-jarige leeftijd in Zeist. Zij was, volgens een kleindochter, nierpatiënt en was zij
veel bedlegerig. Dit laatste was waarschijnlijk een gevolg van haar ziekte. Verder

had zij last van zwaarmoedigheid. Zij schijnt veel pijn te hebben geleden. Voor
haar ziekte werd zij behandeld door de artsen De Groot uit Utrecht en Van Ernst
uit Amersfoort. Zuster Küppers en zuster Schaafsma uit Utrecht hebben haar tij-
dens haar ziekte verpleegd. Zij ligt samen met haar oudste zoon begraven op de
begraafplaats Het Stille Hofje in Den Dolder. De kosten van haar begrafenis be-
droegen 258,96 gulden.

Haar broer Gerhard Prang (1871-1940), bedrijfschef bij De Duif, werd op 22 fe-
bruari 1912 door de kantonrechter te Utrecht beëdigd tot toeziend voogd over haar
twee minderjarige kinderen.

Nog in hetzelfde jaar van het overlijden van zijn eerste vrouw trad Pleines op 5
september te Leeuwarden in het huwelijk met Diederika Sophia Schut. Deze werd
geboren te Velp (gemeente Rheden) op 27 juni 1873. Zij was weduwe van de
Leeuwardense zeepfabrikant Jan Hermanus Pel (1859-1906). Ter gelegenheid van
hun ondertrouw gaven zij op 28 augustus 1912 een receptie in Den Dolder en op 3
september in Leeuwarden, Grote Kerkstraat 31. Op 5 september 1912 kwam zij
naar Zeist.

Of de beide vrouwen van Pleines binnen Den Dolder sociaal actief zijn geweest,
wat als directeursvrouwen in die tijd niet vreemd zou zijn geweest, is niet bekend.
Zijn tweede vrouw klaagde wel over het feit dat zij de schoolkinderen had horen
vloeken (16).

Hulp in de huishouding

In het huishouden werd mevrouw Pleines geassisteerd door meerdere inwonende
dienstbodes. Zo dienden er Johanna Tesebeld (Deventer 1873) van 13 april 1904
tot (vóór 2 december 1905), Dirkje Wilms (Amsterdam 1886) van 5 augustus
1904 tot (vóór 12 augustus 1909), Willempje Pater (De Bilt 1888) van 9 augustus
1904 tot 7 december 1906, Gertrud Gossen (Venijn bij Moers, Duitsland, 1882)
van 10 mei 1905 tot 7 mei 1907, Maria van Assenderp (Haarlem 1874) van 30
oktober 1905 tot 22 december 1905, Christina van Gameraen (Ridderkerk 1889)
van 28 april 1906 tot (vóór 1 juni 1910), Sienstje Wouterse (Amersfoort 1887)
van 18 januari 1907 tot 11 november 1909, Gijsbertha de Bruin (Breukelen 1887)
van 12 februari 1909 tot 10 november 1909 en Hendrika van Drie (Soest 1891)
van 4 oktober 1910 tot (vóór 2 maart 1914). Wat in dit overzicht van dienstperso-
neel tussen 1904-1910 (16) opvalt is dat geen van de dienstbodes jarenlang werk-
zaam bleef in huize Pleines. Aan dit overzicht kan nog worden toegevoegd de
trouwe dienstbode Trijntje Boorsma (Workum 1879). Zij kwam met mevrouw
Pleines-Schut op 5 september 1912 uit Leeuwarden en ging met het echtpaar mee
naar Baarn op 26 april 1918.

In het huis van de familie Pleines verbleven voor langere tijd ook familieleden of
kennissen uit Duitsland, te weten Auguste Naujohat (Wesel, Duitsland, 1889) van
oktober 1906 tot 11 januari 1907, Helena Conrad (Pfalzdorf, Duitsland, 1876) van
14 mei 1907 tot 2 maart 1908, Georg Flögel (Malmetz, Duitsland, 1856) van 27
mei 1907 tot (12 december 1907), chefzeepzieder, Elfriede Röhling (Rhijern,

Duitsland, 1886) van 29 februari 1908 tot 2 maart 1909, en Luise Helm (Brucken, Duitsland, 1878) van 28 april 1911 tot 12 juni 1911.

Het nut van moderne hulpmiddelen

Als zakenman zag Pleines het nut in - zeker voor het afgelegen oord waar hij woonde - van het bezit van een auto. In 1896 reed de eerste auto op de Nederlandse wegen. Daarna begon de opmars van de auto. Hij kreeg in 1904 van de minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid een vergunning, genummerd 805, om met zijn auto gebruik te mogen maken van de rijkswegen. Waarschijnlijk is de auto geleverd door de firma Gebroeders Nefkens te Amersfoort. Hij bezat in 1912 een vierpersoons auto, een 'grote' auto (18) en een motor. In 1920 was hij in het bezit van een auto van het merk Adler, 8/20 pk, met zes zitplaatsen. Toch stond in 1912 in zijn paardenstal nog een paard en twee rijtuigen. Misschien was het paard wel voor een van zijn jongens, die in Utrecht paardrijles kreeg.

Een ander modern hulpmiddel voor die tijd om het isolement te verbreken was de telefoon. Vanaf 1912 staat hij in de 'Naamlijst voor den telefoondienst' vermeld met het abonneenummer 178. Toen hij nog in Amersfoort woonde, was zijn abonneenummer 57. Alle telefoonaansluitingen in Nederland konden nog in één (niet te dik) telefoonboek worden vermeld. Omdat Pleines op zaterdag dikwijls op reis moest, vroeg hij in de raadsvergadering van 29 februari 1912 hem voortaan telefonisch op de hoogte te stellen, wanneer er op zaterdag raadsstukken verzonden werden. Anders wist hij te laat dat er een raadsvergadering gehouden werd. Dit verzoek deed hij nogmaals in 1916.

Geschat vermogen

Pleines was een succesvolle zakenman. Dat blijkt bij het overlijden van zijn vrouw in 1912. Met zijn vrouw was hij in gemeenschap van goederen getrouwd. Na haar dood moest in verband met de erfenis het door het echtpaar Pleines-Prang opgebouwde bezit worden getaxeerd. Dit overzicht geeft een inzicht in hun financiële positie. Het gezamenlijke vermogen bedroeg 632.921,37 gulden (19). De helft hiervan hoorde hem toe. Zijn wettelijke deel in de nalatenschap van zijn overleden vrouw was eenderde deel, het zogenaamde kindsdeel. Hem kwam dus 420.105,68½ gulden toe en de beide kinderen erfdien elk 103.645 gulden. Dat is eenderde deel van 316.460, 68½ gulden. Mw. Pleines-Prang heeft in haar testament maar een legaat opgenomen. Zij legateerde aan haar man het levenslange vruchtgebruik indien hij niet zou hertrouwen en anders tot aan zijn hertrouwen. Die beschikking heeft echter geen gevolg gehad.

Tot het bezit behoorden, naast de zeepfabriek c.a. in Den Dolder, onder andere een herenhuis aan de Utrechtsestraatweg in Amersfoort (gekocht in 1908), twee bouwterreinen aan de Korte Bergstraat te Amersfoort (gekocht in 1899), een woonhuis in Essen (Duitsland) en meerdere uitstaande leningen. Zij hadden bijvoorbeeld aan enkele Duitse familieleden een hypothecaire lening verstrekt. Het echtpaar had niet in aandelen belegd.

In 1918 bezat hij door de verkoop van zijn bedrijf meer dan twee miljoen gulden.

Maatschappelijke ladder

In Zeist verwierf Pleines zich een plaats in de plaatselijke samenleving c.q. de bestuurlijke elite. Namens de liberale kiesvereniging Zeist nam Pleines in 1911 zitting in de gemeenteraad. Daarna verschoot hij van politieke kleur, want van 1913 tot 1918 zat hij in de gemeenteraad namens de A.R.P. Bij de stemming op 6 juli 1911 behaalde Pleines 499 stemmen en bij de herstemming op 18 juli 653 stemmen. Het aantal kiezers voor de gemeenteraad bedroeg 1629. Het aantal raadsleden bedroeg vijftien. Er waren maar twee stemlokalen; een aan Het Rond en een op de Steynlaan. Het onderzoek van de geloofsbrieven had plaats in de raadsvergadering van 24 juli en de beëdiging tot raadslid in de vergadering op 5 september. In 1913 behaalde hij respectievelijk 639 en 675 stemmen. Nederland kende in die tijd het censuskiesrecht. In 1919 werd het algemeen kiesrecht ingevoerd.

Tijdens Pleines raadslidmaatschap stonden twee onderwerpen hoog op de agenda, te weten de aankoop van het Zeisterbos voor het natuurbehoud in 1913 en de gevolgen voor Zeist van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914, met name de distributie van levensmiddelen en brandstof.

Vanuit de functie van raadslid heeft Pleines zich ingezet voor Den Dolder; het actiefst omstreeks 1913-1914. Hij is niet uitgegroeid tot een prominent raadslid.

Panorama van Den Dolder vanaf de fabriek richting huidige Pleineslaan. Te zien zijn: links de boerderij Nieuw Transvaal, in het midden de zes blokken van twee arbeiderswoningen en rechts de villa van Pleines, met garage en bijgebouwen. Bijzonder is ook het landschap in de verte: een open heidelandschap met weinig bos. uit De zeepindustrie in beeld, zoals 1914

Hij nam deel aan het debat en stelde kritische vragen. Hij nam ook regelmatig stelling tegenover het college van burgemeester en wethouders. Hij beargumenteerde zijn inbreng vaak met praktijkvoorbeelden. Hij kreeg en nam de ruimte om in de vergadering te pleiten voor zaken die hem persoonlijk aangingen.

Hij had zitting in de gemeenteraad tot 1918. In verband met zijn vertrek uit Zeist nam Pleines ontslag als raadslid. In de vergadering van de gemeenteraad van 8 mei, waarin hij niet meer aanwezig was, bedankte burgemeester Patijn hem voor zijn werk als lid van de gemeenteraad. *'Vooral omdat de heer Pleines op zulk een grooten afstand van het gemeentehuis woonde, met moeilijke verbindingen, heeft Spr. het steeds in hem gewaardeerd, dat hij zoo getrouw de vergaderingen bijwoonde en zooveel tijd heeft gegeven voor de behartiging der gemeentebelangen.'* aldus de burgemeester.

In 1919 stelde hij zich voor de Anti Revolutionaire Kiesvereniging in de kieskring

— De kieskring Amersfoort van de Antirevolutionaire kiesverenigingen heeft de lijst van kandidaten voor de a.s. Provinciale Statenverkiezing aldus vastgesteld: 1. W. J. van Beeck Calkoen, Bunnik; 2. K. Vink, Lopik; 3. F. A. B. A. baron van Ittersum, Utrecht; 4. H. A. van de Westeringh, Veenendaal; 5. J. Timmermans, Loosdrecht; 6. J. C. Wentink, Utrecht; 7. K. van der Burg, Amersfoort; 8. J. F. van Beeck Calkoen, Utrecht; 9. J. van Arkel, Soest; 10. E. Sanders, Braukelen; 11. L. Adriaanse, Zeist; 12. Z. van Zwillert, Bunschoten; 13. Jhr. L. van Loon, Doorn; 14. Chr. Pleines, Baarn; 15. M. Ferihout, Mijdrecht; 16. H. Klein, Montfoort.

*Kandidaatstelling voor de Provinciale Staten.
Amersfoorts Dagblad / De Eemlander
12 feb. 1919*

Voorts was hij bestuurslid van het Utrechtse Diaconessenhuis en van de 'Vereeniging tot Ondersteuning van de Zendingen der Salatiga-Zending op Java' te Utrecht.

Hij werd als nouveau riche in de hogere kringen geaccepteerd. Zijn zoon Johann trouwde met een telg uit de patriciërsfamilie Verloop. De familie van de bruid woonde op de buitenplaats Jagtlust in De Bilt. De vader was lid van de firma

H.W. Verloop & Co, fabriek van olie- en lijnkoeken en zeepziederij in Utrecht.

Weg uit Zeist. Weg uit Nederland

Tot de onroerende goederen die Pleines in 1918 aan de 'Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda' te Gouda verkocht, behoorde ook zijn villa in Den Dolder. Hij moest dus wel naar andere huisvesting om zien. Op 26 april 1918 verhuisde de gewezen fabrikant met zijn vrouw en zijn jongste zoon naar Baarn. Volgens het bevolkingsregister van Zeist zou hij zich op het adres Generaal Van Heutzlaan

Villa De Roosterhoek in Baarn omstreeks 1920

14 vestigen. In Baarn staat hij echter ingeschreven op het adres Amsterdamsestraatweg 14. Zijn nieuwe huis stond aan de kruising met de Luitenant Generaal van Heutzlaan – de kruising staat plaatselijk bekend als de Oranjeboom – en het gaat dan ook om hetzelfde pand. Hij woonde nu op loopafstand van Paleis Soestdijk. Zijn villa droeg de naam De Roosterhoek (20). Daar bleef hij maar twee jaar wonen. Op 27 oktober 1920 vertrok hij met zijn vrouw en jongste zoon naar Zwitserland. Een groot deel van de inboedel liet hij op 16, 17 en 18 november openbaar veilen. De advertentie waarin de veiling wordt aangekondigd, geeft een beeld van de rijke inrichting. Hieruit blijkt voorts dat Pleines een verzamelaar was van schilderijen, zowel oude als moderne schilderkunst, en van Delfts aardewerk en Chinees porselein. Die hobby van verzamelen is hij pas na 1912 gaan beoefenen, want in dat jaar, zo blijkt uit een boedelinventarisatie, bezat hij 26 schilderijen met een geschatte waarde van nog geen honderd gulden. Een aantal van zijn schil-

derijen is nog steeds in het bezit van de familie.

Er is duidelijk een causaal verband tussen het reeds besproken geschil van Pleines met de Staat der Nederlanden, de verkoop van het bedrijf en het vertrek uit Nederland. Een kleindochter van Pleines bevestigde in november 2006 aan de auteur dat het geschil met de Staat der Nederlanden voor haar grootvader de reden was om zich in het buitenland te vestigen.

Het echtpaar Pleines-Schut arriveerde in oktober 1920 in Montreux-Les Planches (Zwitserland, kanton Vaud). Het echtpaar vestigde zich te Territet bij Montreux in de Villa Valetta. Vreemdelingen mochten toentertijd drie maanden zonder verblijfsvergunning in Montreux verblijven. Op 31 januari 1921 kreeg Pleines van de Zwitserse autoriteiten een verblijfsvergunning, nadat hij een paspoort dat op 3 december 1920 verstrekt was, had overgelegd. De verblijfsvergunning was geldig tot 25 januari 1922. Op 17 februari 1922 werd de vergunning verlengd tot 3 december 1930 en op 19 december 1930 weer verlengd tot 18 december 1940. Het feit dat Pleines pas op 3 december 1920 een paspoort ontving, terwijl hij op 27 oktober van dat jaar al uit Nederland was vertrokken, kan erop duiden dat hij zijn beslissing om zich in het buitenland te vestigen vrij plotseling heeft genomen. Die conclusie kan ook worden getrokken uit het feit dat op de veiling van de inboedel een fornuis kwam dat pas half oktober was aangeschaft.

Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander, 13 november 1920

BELANGRIJKE VEILING TE BAARN

op Dinsdag 16, Woensdag 17 en Donderdag 18 November 1920, 's morgens half elf, Generaal van Heutselaan
boek Amsterd. Straatweg Villa „Roosterhoeck“, wegens
vertrek naar Monteaux, van den WelEd. Geb. Heer
CHR. PLEINES, en
bestaande uit:

ZEER FRAAIE INBOEDEL

Automobiel, merk „Adler“, 8/20 P.K., 6 Zitplaatsen,
Gereedschappen, Benzinevat, enz.
Louis XVI en Empire Salon-Ameublementen, Queen
Anne Eetkamer, Eiken en Noten Slaapkamer en Heer-
renkamer Ameublementen, Schrijfbureau, Mah. en No-
tenwortelbureau, Glazenkast, Serre Ameubl., Fransch
Oude en Moderne Schilderijen, Chid. Delftsch en Chi-
neesch Porselein waarbij gekleurde series Bordes,
Schotels, Kopjes, Kastafel enz., Louis XV en Empire
Penibules, Grootte Brandkast met laden, Staande Klok,
Kolen en Vierdeurs Kast, Cabinet, Deventer Kleedst.,
Loopers, Zijden en Velours de Napels Overgordloep,
Vitrage Gardijnen, Gaskronen, Ontbijtservies, Hoeren
en Damesrijwiel, Paardentuig, een voor 4 welen nieuw
Fornuis, merk Godin, Tuingoederen, fraaie Ligtaal,
Reukengerei, enz.

RIJKDAGEN: Zaterdag 13 Novb. particulier, Zondag
14 en Maandag 15 Novb., van 10—4 uur.

De Expert: **DILMAN.**

Advertentie over de veiling van de inboedel van Pleines, 1920

Ondanks dat hij een verblijfsvergunning had tot eind 1940 vertrok Pleines met zijn vrouw op 5 mei 1933 naar Schaan (Liechtenstein), adres Villa Sophia. De reden dat hij Zwitserland verliet, was vanwege de hoge belasting in het kanton Vaud.

Zijn zoon Ernst is op 27 oktober 1920 met zijn vader naar Zwitserland vertrokken. Hij woonde onder andere in Lausanne en in Genève.

In augustus 1921 werd Baarn geteisterd door een golf van inbraken. In zeven villa's werd ingebroken. Ook in de leegstaande villa De Roosterhoeck van Pleines werd ingebroken. In zijn villa werd zelfs gebivakkeerd. In de dienstbodekamer op zolder richtten de dieven hun slaappleaats in. In Nederland werd hij niet vergeten. Ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag in 1927 vereerde de directie van De Duif hem met de uitgave van de zogenaamde Plinius-Pleines-Puzzle. Plinius (23-79 na Chr.) was een Romeinse geleerde die de eerste was die over zeep schreef. Behalve dit gegeven zal de directie ook hebben willen spelen met de naamsovereenkomst, want de verlattiniseerde vorm van zijn naam is Plinius, zoals een voorvader van Pleines in de 17de eeuw zijn naam schreef. De directie meende enige gelijkenis te zien in de markante koppen van beide mannen en liet dit artistiek vastleggen in twee tekeningen, een van Plinius en een van Pleines.

Pleines overleed plotseling op 12 januari 1936 in Schaan, waar hij ook op 15 januari begraven werd. Mw. Pleines-Schut overleed na een langdurige ziekte te

De Villa van Pleines in Territet bij Montreux,

P. Chr. Pleines 19/9 '29.
 Dank is niet van je
 lief schrijvers. Telet.
 hieldtief van onzen voor
 is al inder dien in
 dachtte h. l. op 29 sept.
 H. s. dars er is thackental
 jaen verandering over
 je te kunnen ontbange, elly. Pleines.
 te zal gezellig in omij
 een meer te dit. thec
 sul. j. in thonagjeuil.
 ten van het heest. in bli
 vndat. de van end. blaune
 all. deet. veler. en er had
 a tot drens. je boeg. Altes. P.

Salweg 1
 Bilt
 Holland.

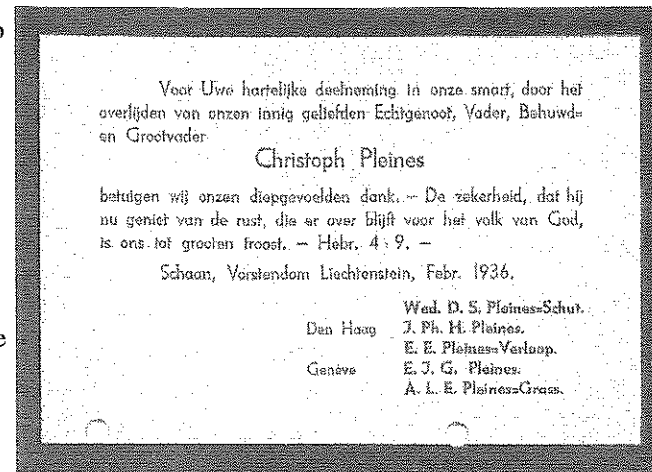
Adreszide ansichtkaart villa Pleines beschreven door Mw. Pleines

Schaan op 6 september 1954. Zij werd op 9 september in Buchs (Zwitserland), net over de grens van Liechtenstein, begraven.

Adjunct-directeur Johann

Johann Pleines studeerde van 1911 tot 1915 aan de universiteit van Utrecht, toen nog 'Utrechtsche Hoogeschool' geheten, maar hij is niet afgestudeerd. Hij was lid van het Utrechts Studenten Corps. In zijn studententijd woonde hij in Utrecht op het adres Zadelstraat 24 bij ene Visscher. Hij trouwde op 6 oktober 1915 in De Bilt met Elisabeth Emma Verloop. De bruid werd geboren te Utrecht op 29 maart 1894. Het echtpaar kreeg drie kinderen. Na zijn huwelijk woonde hij tot 26 juli 1918 in Bosch en Duin (gemeente Zeist) op het adres Duinweg 18, villa Wogw. Christoph Pleines nam hem op in de directie van De Duif. Door de verkoop van De Duif raakte hij zijn directiefunctie in het familiebedrijf kwijt. In het bevolkingsregister wordt hij daarna vermeld als directeur van een naamloze vennootschap. In 1923 was hij directeur van de houthandel De Nemico te Zeist en in 1925 van de 'Centraal Amerikaanschen Houthandel J. Pleines' te Zeist; in 1927 voortgezet als 'Naamlooze Vennootschap tot voortzetting van den Centraal Amerikaanschen Houthandel J. Pleines en de Firma Gebr. Verbeek en Co., te Zeist'. In 1927 wordt hij genoemd als lid van de raad van beheer van de Duitse 'Zementfabrik Bonner Bergwerke und Hüttenverein A.G.'. Op 26 juli 1918 verhuisde Johann naar De Bilt, adres Soestdijkseweg 121 (in 1921 gewijzigd in nummer 165), villa Albertha. Om op 13 mei 1921 zich weer in

Zeist te vestigen. Op de Schaerweijderparklaan (in 1929 gewijzigd in Boulevard) 22 had hij dat jaar een houten landhuis laten bouwen. Het nieuwe huis noemde hij weer Huis Wogw. Als directeur van De Nemico, deze firma bouwde houten landhuizen, kon hij haast niet anders. Zijn volgend adres

Bedankkaart Februari 1936

Verzend-enveloppe bedankkaart aan de Christelijke school

(1928/1929) was Utrechtseweg 16. Op 23 maart 1934 verhuisde hij naar Den Haag, waar hij tot aan zijn dood bleef wonen.

Johann Pleines overleed plotseling op 16 juni 1953 te Schaan tijdens een familiebezoek. Zijn begrafenis vond plaats te Buchs (Zwitserland). Bij zijn overlijden was hij Rijksconsulent voor de steunverlening ('Rijke. Steunverl.'). Mw. Pleines-Verloop vestigde zich op 2 december 1960 weer in Zeist. Zij overleed te Utrecht op 20

april 1975 en werd op 24 april in Utrecht gecremeerd. Vermeldenswaardig is dat hij in 1916, een tijd waarin nog maar weinig mensen een auto bezaten, een auto van het merk Hupmobile, model Torpedo, bezat. De koopprijs bedroeg 4700 gulden (21).

Monument

Christoph Pleines is te typeren als een selfmade man. Hij komt uit de stukken naar voren als een zakelijk iemand. Hij was ook een doorzetter. De spreuk die bij hem in huis aan de wand hing, is illustratief voor deze karaktereigenschap:

*Onvermoeid streven / zal welvaart geven.
 Zet ge niet door, gaat 't begin te loor.
 Nooit moet verloren, werk als herboren.
 Gestadig geklots / doorboort zelfs een rots.*

Bepaalde uitspraken van hem schetsen voor ons een beeld van hem. Zo was hij een man met respect voor het verleden. Voor de behandeling van een subsidieverzoek van de Oranjevereniging voor de viering van het Onafhankelijkheidsfeest in 1913 had de gemeenteraad drie vergaderingen nodig om tot een besluit te komen. In de notulen van de vergadering van 19 december staat: 'De heer Pleines zegt altijd gehoord te hebben, dat men de eer zijner voorouders moet hoog houden en daarom kan hij niet begrijpen hoe men zoo lang kan redetwisten over een bijdrage voor een feest, dat ééns in de honderd jaar gevierd wordt. Wanneer er van die voorouders bij dit getwist tegenwoordig waren, dan zouden zij, – aldus Spr. – verontwaardigd de zaal verlaten.'

Hij was geen romanticus. In verband met het Onafhankelijkheidsfeest in 1913 liet het gemeentebestuur het raadhuis met kaarsen verlichten, wat hem deed opmerken dat het een komiek gezicht zou zijn, omdat de gemeente over gas en elektriciteit beschikte. De feeëriekke illuminatie kon hem blijkbaar niet bekoren.

Hij was een paardenliefhebber. Zei hij in 1914 dat hij in zijn jeugd al gewend was om met paarden om te gaan, in 1917 zei hij dat van de honderd mensen die met paarden moesten omgaan, er geen tien waren, die er een goed hart voor hadden. Verdere markante uitspraken van hem zijn: 'Ik word liever gehangen dan geworgd.' en 'Ik werk liever in de plantsoenen dan als straatveger.' Eens bekende hij dat hij zelf de brievenbus leegde.

De viering van zijn 25-jarig ondernemerschap op 29 oktober 1914 moest Pleines gelet op de oorlogssituatie in Europa, op 28 juli 1914 was de Eerste Wereldoorlog uitgebroken, ingetogen houden. Ter gelegenheid van zijn jubileum gaf hij het prachtige en rijk geïllustreerde boek *De zeepindustrie in beeld, zoals die wordt uitgeoefend in de Koninklijke zeepfabrieken "De Duif" van Chr. Pleines* uit. Dit jubileumboek is als het ware een zelfgeschapen monument van een geslaagde industrieel.

In de gemeente Zeist staan in de openbare ruimte geen beelden van markante Zeistenaren. Hier geldt het adagium: ook straatnamen zijn monumenten. In Den Dolder herinneren de namen Pleineslaan (1920) en Pleinesbos aan Christoph Pleines, de stichter en filantroop van dit dorp. Een zakenman die met niets begon en het bracht tot miljonair.

Bronnen

Archief der gemeente Zeist, 1599-1905, inv.nrs. 281 (ag.nr. 1838), 286 (ag.nr. 331) en 780; Gemeentearchief Zeist (GAZ).

Idem, 1906-1945, inv.nrs. 51-58, 216, 712, 803, 1629, 1847, 1925 en 2358; GAZ.

Bouwarchief: bouwvergunningen 1906, nr. 93; en inv.nrs. 342, 459, 480 en 515, GAZ.

Burgerlijke stand en het bevolkingsregister van de gemeente Zeist; GAZ.

Archief van de commissie van administratie over de Dolderseweg, 1858-1904, inv.nr. 664; GAZ.

Archief van de Gereformeerde Kerk te Zeist, niet geïnventariseerd, notulenboek van de kerkenraad van 1896-1906, attestaties en doopattesten van 1903-1910 en het lidmatenboek

van 1887-1947; GAZ.

Archief van de Koninklijke Zeepfabrieken "De Duif", voorheen Chr. Pleines te Den Dolder; GAZ.

Collectie familieadvertenties tot 1970; Centraal Bureau voor Genealogie.

Archief van de N.V. Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda-Apollo / Uniqema BV; Streekarchief Midden-Holland.

Geboorteregister van de burgerlijke stand van de gemeente Rheden; Geldersarchief.

Burgerlijke stand en bevolkingsregister van de gemeente Amersfoort; Archief Eemland.

Archief van notaris S. Cambier van Nooten, aktenummer 2862, BHN. 443, inv.nr. 267, serie 1895-1905; Archief Eemland.

Archief van notaris P.A. Lens te Utrecht; toegang 830, inv.nrs. 337 en 338; Het Utrechts Archief.

Genealogy from Ernst Pleines and family by Juliana Pleines; versie 21 augustus 2006.

Stadsarchief van Montreux (Zwitserland).

Archief van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1815-1945, nummer toegang 2.02.22, inv.nr. 1742; Nationaal Archief (NA).

Idem, Gedrukte Stukken, 1814-1940, nummer toegang 2.02.21.02, inv.nr. 659; NA.

Archief van de Hoge Raad der Nederlanden, 1838-1939, nummer toegang 2.09.28, inv.nrs. 508 en 709; NA.

Adresboek van Utrecht 1911/1912; Het Utrechts Archief.

V.A.M. van der Burg en R.P.M. Rhoen, *De gemeenteraad van Zeist, 1851-1976*, Zeist 1994.

V.A.M. van der Burg en R.P.M. Rhoen, Zeister bedrijven Koninklijk onderscheiden. De nijverheid te Zeist in kaart gebracht 1830-1930. *Seijst*. Nr. 3/4 (2002) p. 67-128.

Kraal's nieuwe groote gids van Zeist, Zeist [1909] p. 158.

v. R.(22), *De zeepindustrie in beeld, zoals die wordt uitgeoefend in de Koninklijke zeepfabrieken "De Duif" van Chr. Pleines*, Den Dolder 1914.

R.P.M. Rhoen, Christoph Pleines en zijn zeepfabriek De Duif, *Oud-Utrecht*. Nr. 2 (2004) p. 34-37).

R.P.M. Rhoen, De duiventoren en het duivenpark van de zeepfabriek De Duif in Den Dolder.

(1) *De Nieuwsbrief* [van de Stichting de DonderbergGroep]. Nr. 15 (zomer 1999) p. 6-8; (2) *Dolderse Kroniek*. Nr. 2 (2006) p. 1-6.

R.P.M. Rhoen, De begraafplaats 'Het Stille Hofje' in Den Dolder. (1) *Dolderse kroniek*. Nr. 3 (2002) p. 18-24, nr. 1 (2003) p. 18-24; en (2) www.dodenakkers.nl/artikelen/dendolder.

R.P.M. Rhoen, *Overzicht van verleende hinderwetvergunningen [in de gemeente Zeist], 1832-1914*, Zeist 2003.

R.P.M. Rhoen, *Overzicht van verleende vergunningen voor stoommachines [in de gemeente Zeist], 1856-1904*, Zeist 2003.

R.P.M. Rhoen, *Opgaven van de fabrieken en bedrijven [in de gemeente Zeist], 1838-1926*, Zeist 2003.

Luttenbergs' chronologische verzameling der wetten, besluiten en arresten betreffende het openbaar bestuur in de Nederlanden sedert de herstelde orde van zaken in 1813.

De Weekbode voor Zeist, Driebergen en omstreken.

Het Centrum, 1910-1930.

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 1910-1930.

Het Vaderland, 1920-1945.

Het Volk, 1910-1920.

Nieuwe Amersfoortsche Courant, 1888-1919.

Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander, 1917-1920

Noten

1. Waarde in 2005: 584.160,10 gulden of 265.080,30 euro.
2. Pater Weijers was ook oprichter van de spoorwegvereniging Recht en Plicht, met als voornaamste taak de bestrijding van het socialisme.
3. Waarde in 2005: 2.478.246,98 gulden of 1.124.579,45 euro.
4. Waarde in 2005: 2.350.987,86 gulden of 1.066.831,78 euro.
5. De nummering van de panden aan de Dolderseweg is sinds 1905 gewijzigd.
6. Het gedeelte van Den Dolder ten noorden van de spoorlijn kreeg in 1929 gasvoorziening.
7. In 1921 werd Den Dolder aangesloten op het waterleidingnet.
8. De plaatsnaam Duiven of een plaatsnaam waar 'Duiven' een bestanddeel van de naam vormt, komt in Nederland meerdere malen voor: Duiven (genoemd in 838), Duivendrecht (Ouder-Amstel), Duivenhoek (Hontenisse) en Duivenvoorde Leidschendam). Het achtervoegsel 'horst' komt in plaatsnamen veelvuldig voor. Het duidt op een hoger gelegen stuk zandgrond.
9. Het oorspronkelijke Den Dolder lag aan de Soestdijkseweg ter hoogte van Prins Hendriksoord. Midden 18^e eeuw was het een buurtschap waar ver van elkaar verspreid acht huizen stonden.
10. Op feestelijke wijze herdacht Den Dolder in juli 1938 de naamgeving. Op 13 juli werd door de burgemeester in de gevel van hotel Hiensch gelegen naast het station aan de Dolderseweg een tegeltableau onthuld waarop het tolhuis, het eerste (huis dat hier werd gebouwd, met de tolboom en een ouderwetse lantaarn stonden afgebeeld, met het inschrift 'Hier stond het eerste huis van Den Dolder'. Het gedenkteken werd in 1941 door vandalen op onherstelbare wijze beschadigd.
11. Waarde in 2005: bijna 10 miljoen gulden of 4,5 miljoen euro.
12. Waarde in 2005: bijna 6 ton of ruim 226 duizend euro.
13. Waarde in 2005: 27.194.195,87 gulden of 12.340.188,08 euro.
14. Ten gevolge van het bombardement op het Bezuidenhout van begin maart 1945 zijn alle stukken betreffende civiele zaken van de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage, 1838-1940, en het complete archief van het Gerechtshof te 's-Gravenhage, 1838-1945, vernietigd.
15. In tegenstelling tot de notitie van de notaris komt P. Verburgt niet voor in het bevolkingsregister van Utrecht.
16. Dolderse Kroniek, nr. 2 (2006), p. 21.
17. Door de inrichting van het bevolkingsregister kan geen volledig overzicht worden gegeven.
18. Waarde in 2005: bijna 100.000 gulden of ruim 45.000 euro.
19. Waarde in 2005: 12.637.446,28 gulden of 5.734.623,10 euro.
20. Aan de Luitenant Generaal van Heutzlaan 14-92 te Baarn staat tegenwoordig een serviceflat (1960-1970) die de naam De Roosterhoeck draagt.
21. Waarde in 2005: bijna 75 duizend gulden of ruim 33 duizend euro.
22. De initialen 'v. R.' staan waarschijnlijk voor 'E. van Ruller'. Deze was procuratiehouder, later adjunct-directeur van de zeepfabriek 'De Duif'.

Lekker gezellig. **Remia**

**Remia Den Dolder:
Sauzenhart van
Nederland.**

